

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

PREMONSTRÁTI V ČESKÝCH ZEMÍCH

**Premonstrátský klášter v Teplé a Chotěšově
Přínos premonstrátů k vzdělanosti v západních Čechách**

Jana Lafatová

Plzeň 2015

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

PREMONSTRÁTI V ČESKÝCH ZEMÍCH

**Premonstrátský klášter v Teplé a Chotěšově
Přínos premonstrátů k vzdělanosti v západních Čechách**

Jana Lafatová

Vedoucí práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

OBSAH

1.	ÚVOD	1
2.	ŘÁD PREMONSTRÁTŮ.....	3
2.1.	Historie řádu	3
2.1.1.	Zakladatel řádu Norbert z Xanten	3
2.1.2.	Vznik a vývoj řádu.....	5
2.2.	Premonstráti v českých zemích	7
2.2.1.	Řád premonstrátů obecně.....	8
2.2.2.	Organizace a struktura řádu	9
3.	KLÁŠTERY PREMONSTRÁTŮ V ZÁPADNÍCH ČECHÁCH	10
3.1.	Klášter Teplá.....	10
3.1.1.	Zakladatel kláštera blahoslavený Hroznata.....	11
3.2.	Klášter Chotěšov a ctihodná Vojslava	14
3.2.1.	Denní řád chotěšovských řeholnic	15
4.	VZDĚLANOST A KULTURA	18
4.1.	Klášter Teplá – šířitel vzdělanosti v jednotlivých obdobích	19
4.1.1.	(13. - 15. století).....	19
4.1.2.	Období husitských válek.....	19
4.1.3.	Období pozdního středověku (1431-1525)	19
4.1.4.	Chotěšov v období reformace (1526-1782)	20
4.1.5.	Stručný souhrn událostí chotěšovského kláštera po jeho zrušení do současnosti	21
4.1.6.	Klášter v Teplé - 2. polovina 16. století do osvícenství	22
4.1.7.	Od osvícenství do počátku 20. století (1767-1913).....	24
4.1.8.	Založení Mariánských Lázní.....	25
4.1.9.	Období počátku 20. století a druhé světové války.....	27
4.2.	Významná osobnost v Teplé ve 20. století - Heřman Josef Tyl.....	28
4.3.	Klášterní knihovna v Teplé.....	30
4.4.	Zakládání škol v působnosti kanonie v Teplé	32
4.5.	Filozofický ústav v Plzni	33
5.	VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ŠKOLSTVÍ A VĚDY	34
5.1.	PhDr. Josef Vojtěch Sedláček (1785-1836).....	34
5.2.	Josef František Smetana (1801-1861)	35
5.3.	Martin Alois David (1757-1836)	36
6.	ZÁVĚR	38
7.	RESUMÉ	41
8.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	43
9.	PŘÍLOHY.....	46

Poděkování:

Děkuji panu Jiřímu Poslednímu, správci kláštera Chotěšov, za nevšední ochotu a za čas, který mi věnoval.

Rovněž vyslovuji poděkování slečně průvodkyni za vyčerpávající informace a za milé přijetí v tepelském klášteře.

1. ÚVOD

Inspirací pro výběr tématu této bakalářské práce byl můj osobní zájem o historii kláštera Teplá, nacházejícího se v blízkosti mého bydliště. Tento region byl působením premonstrátského řádu po dobu osmi set let v minulosti utvářen a ovlivňován. Vypsání tématu „Premonstráti v českých zemích“ bylo pro mne impulsem a jasnou volbou.

Církevní řády ve středověku by neměly být spojovány pouze s rozšiřováním nebo prohlubováním křesťanství. Církev do dob reform v 18. a v 19. století patřila k nejvýznamnějšímu nositeli a šířiteli vzdělanosti. Kláštery byly středisky kultury, staly se místem vzdělávání jednak samotného duchovenstva, tak místem výuky studentů, pocházejících z různých společenských vrstev. Při kláštorech se zakládaly školy s nižšími, ale i vyššími stupni vzdělání. Nebylo výjimkou, že se nejvyšší duchovní představitelé zúčastňovali politického života jako diplomaté a poradci, někteří řeholníci působili jako filozofové, teologové, profesori nebo vědci. Svou činností významně přispěli k rozvoji školství a tím i k šíření vzdělanosti nejen ve středověku, ale i v pozdějších obdobích. Dějiny premonstrátského kláštera Teplá jsou toho důkazem.

Cílem této bakalářské práce s názvem „Premonstráti v českých zemích“ je odborný popis činnosti premonstrátského řádu v západních Čechách, a to konkrétně kláštera v Teplé a jeho protějšku - ženského kláštera v Chotěšově. Na základě studia dostupných pramenů práce seznamuje čtenáře s historií od založení ve 12. století do jeho zrušení ve 20. století. Práce se také zmiňuje o činnosti řádu, o jeho působení v kultivování krajiny, o hospodaření kláštera v kontextu s historickými a politickými událostmi.

Především se práce zaměřuje na vklad a přínos premonstrátského řádu v šíření vzdělanosti, pedagogického působení a rozvoje kultury ve výše zmíněné geografické oblasti. Je rozdělena do čtyř kapitol.

První kapitola pojednává o historii řádu v raném středověku a přibližuje život zakladatele premonstrátského řádu svatého Norberta z Xanten. Snaží se popsat zakladatelovy záměry se založením řádu a také jeho vznik a vývoj. Dále se práce zabývá založením premonstrátského řádu v českých zemích a podrobně seznamuje čtenáře s organizací a strukturou řádu.

Ve druhé kapitole se práce věnuje založení klášterů v západních Čechách, konkrétně kláštera v Teplé a kláštera v Chotěšově. Současně se pokouší přiblížit život zakladatelů obou klášterů - blahoslaveného Hroznaty a jeho sestry Vojslavy jakožto spoluzakladatelky ženského kláštera Chotěšov.

Třetí kapitola se specializuje na přínos řádu ke vzdělanosti a rozvoji kultury v období od konce 12. do 20. století. Tato část je rozdělena chronologicky na kratší období. Částečně jsou zde zmiňovány i historické, politické a hospodářské situace a události. V této části je představena zajímavá osobnost tepelského kláštera Heřman Josef Tyl.

Další část práce prezentuje jedinečný unikát, a to klášterní knihovnu v Teplé. Dále se věnuje zakládání školských ústavů, zejména filozofickému ústavu a gymnáziu v Plzni. Je tu také přiblíženo založení světoznámého lázeňského města Mariánské Lázně, na jehož vzniku se řád premonstrátů v Teplé velmi významně podílel.

Čtvrtá kapitola prezentuje významné osobnosti premonstrátského řádu z tepelského kláštera, z nichž nejvýraznějšími byli profesori a čeští buditelé J. V. Sedláček a J. F. Smetana. Poslední část je věnována významné vědecké osobnosti, vynikajícímu matematikovi a astronomu Aloisi Martinu Davidovi.

V závěru je provedeno celkové shrnutí, porovnání činností obou kanonií a zhodnocení přínosu premonstrátského řádu ke vzdělanosti a kultuře.

Při zpracovávání těchto témat bylo čerpáno zejména z knih a odborných zdrojů PhDr. Milana Hlinomaze PhD., doc. PhDr. Petra Kubína PhD., Milana Bubna, Tomáše Říhy a Heřmana Josefa Tyla. K tématu vztahujícímu se k založení města Mariánské Lázně byly využity informace ze spisu „*Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*“ od regionálního historika Ing. Richarda Švandrlíka.

2. ŘÁD PREMONSTRÁTŮ

2.1. Historie řádu

2.1.1. Zakladatel řádu Norbert z Xanten

Norbert pocházel z bohatého šlechtického rodu pánů z Gennepu.¹ Narodil se v první polovině osmdesátých let 12. století,² v městečku Xanten.³ Jeho rodiče byli šlechtického původu, měli výborné společenské postavení a oplývali rozsáhlým majetkem.

Norbertovi, druhorozenému synovi, byla určena životní dráha duchovní nebo vojenská. Proč si později zvolil cestu duchovní, není zcela jednoznačné. V osmi letech se stal kanovníkem v kapitule sv. Viktora z Xanten.⁴ Norbert byl považován za výjimečně nadaného, schopného a ctižádostivého mladého muže, a proto se mu dostalo vysokého vzdělání.⁵ Jeho schopnosti a ctižádost ho dovedly ke dvoru kolínského arcibiskupa. Později se stal díky svým nevšedním schopnostem osobním sekretářem císaře Jindřicha V.⁶ U dvora projevil svoji vynikající schopnost výřečnosti i diplomacie a při různých jednáních ohromoval řečnickým uměním, a dokonce mohl zasahovat i do politického života. Proto byl svědkem důležitých událostí.⁷ Například v roce 1110 se zúčastnil říšského sněmu v Řezně, kde se jednalo o korunovační císařově cestě do Říma.⁸

Korunovace v Římě měla velmi dramatický průběh, protože v té době stále ještě probíhal několikaletý spor o investituru.⁹ Norbert se nechal vtáhnout do těchto sporů. Po přijetí u papeže Paschala II. dal Jindřich V. papeže i jeho kardinály zatknout, aby si mohl vynutit jisté ústupky a zajistit si vliv na volbu biskupů a opatů.

Toto Jindřichovo jednání Norbert neuznává. Je intrikami u dvora tak znechucen, že kajícím předstupuje před papeže a žádá ho o odpuštění. Toho se mu také dostává.

---

¹ Gennepe: místo v dnešním Holandsku, poblíže německých hranic. Norbertovi rodiče se jmenovali Herbert a Hedvika. Otec Herbert byl správcem hradu a kraje, Hedvika byla spřízněna s rodem dolno-lotrinských vévodů, s rytířem křížové výpravy Gottfriedem z Bouillonu. Podrobněji: PÍŤHA, Petr. *Svatý Norbert*, Vydal Zvon, české katolické nakladatelství v Praze, 1990, s. 5-6.

² PÍŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 5.

³ Xanten, městečko s bohatou a významnou kulturní a politickou tradicí, ležící nedaleko Kolína nad Rýnem v dnešní severozápadní části německé spolkové země Severní Porýní – Vestfálsko.

⁴ PÍŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 9-10.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, Řím: Křesťanská akademie, 1971, s. 37.

⁸ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 36.

⁹ Boj o investituru tj. boj o svrchovanou moc. Mezi tehdejšími papežem Paschalem II. a císařem Jindřichem V.

Tento okamžik, kdy se Norbert distancuje od chování svého panovníka a odmítá jeho nabídku biskupského úřadu ve městě Cambrai,¹⁰ pokládají jeho životopisci za rozhodující a směřující k jeho obrácení. Nikoliv často zmiňovaná legenda,¹¹ která je silně mnišsky idealizována.¹²

Později Norbert opouští císařský dvůr a po svém návratu do Xanten mění způsob života.¹³ Vyhledává benediktínského opata v klášteře svatého Michala v Siegburgu a tam poznává řádový život. Prohlubuje si vzdělání, později v roce 1115 dosahuje svěcení na kněze a v roce 1116 slaví svoji primici,¹⁴ při níž sám káže.¹⁵ Usiluje o reformu církve, jeho zájmem je náprava života kanovníků. Ve svých kázáních ostře vystupuje a vyzývá k nápravě kněžského života. Jeho kritika se spolubratrům protiví, Norbertovi se nedaří kanovníky z Xanten pro reformu přesvědčit, dokonce je slovně napadán a veřejně pohaněn.¹⁶ Po těchto událostech se zříká xantenského kanonikátu, zbavuje se majetku a daruje ho chudým.

Začíná žít životem potulného kazatele a asketickým způsobem života se snaží motivovat věřící k životu podle evangelia.¹⁷ Norbert při svých kázáních na cestách získává mnoho posluchačů a příznivců, dokonce usmíří několik znesvářených měst, a proto si vyslouží přezdívku „*Anděl míru*“.¹⁸

Prošel značnou část Francie (dnešní Belgie), Porýní a část Německa.¹⁹ Na cestách se náhodně setkává s biskupem Bartolomějem de Joux.²⁰ Ten mu poskytne přístřeší a později mezi nimi vznikne přátelství. Norbert se Bartoloměji svěřuje se svými plány založit klášter na osamělém místě. Později Bartoloměj Norbertovi ukazuje příhodné, opuštěné místo s kostelíkem sv. Jana Křtitele nacházejícího se v údolí Prémontré.²¹ Norbert na tomto místě měl údajně vidění,²² které považoval za tak významné znamení, že se rozhodl své plány uskutečnit.

---

¹⁰ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 38.

¹¹ Legenda hovoří o tom, že na cestě do města Vreden (Freden, Frieden znamená „pokoj“) zastihla Norberta silná bouře a před jeho koně udeřil blesk. Norbert po pádu z koně, uslyšel něčí hlas vyčítající mu jeho předchozí život.

¹² PIŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 13.

¹³ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 39.

¹⁴ Primice tj. u nových kněží první mše.

¹⁵ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 41.

¹⁶ PIŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 17.

¹⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003, s. 65.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ PIŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 20.

²¹ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 53.

²² Norbert viděl ve snu v okolí kostelíka sv. Jana Křtitele nacházejícího se v údolí Prémontré, množství bíle oděných mužů, zpívajících o Bohu a nesoucích kříže, svíce a kaditelnice.

2.1.2. Vznik a vývoj řádu

V roce 1120 se Norbert s několika přáteli usazuje v údolí Prémontré.²³ S pomocí biskupa Bartoloměje zakládají první klášter. Podle místa Prémontré byl pojmenován nový církevní řád (premonstráti, taktéž norbertini nebo podle bílého roucha bílí kněží).²⁴ Současně se vznikem řádu vzniká i jeho ženská větev.

Do Prémontré přišla vznešená paní Rikvera, vdova po Rajmundovi z Clastres.²⁵ Její vstup do řádu byl příkladem pro mnoho dalších žen, které ji následovaly. Po vykonání zkoušek přijala paní Rikvera bílý šat se závojem Kristových snoubenek.²⁶ Tehdy vznikl v řádu systém podvojných klášterů (monasteria duplicia), ve kterých žily ženy v přísné odloučenosti od mužů.²⁷

Podle řádové tradice dne 25. ledna 1120²⁸ oblékl si Norbert od biskupa Bartoloměje bílou tuniku a škapulíř.²⁹ Zanedlouho se přidávají další žáci a o Velikonocích téhož roku jsou oblečeni také do bílého roucha. Norbert zavádí spolu se svými druhy přísný řeholní život. Od takto asketického způsobu života později upouští a sestavuje pravidla sepsaná sv. Augustinem pro společný život kanovníků. Tato pravidla spojují kontemplativní život v klášteře s činností misijní a pastorační.³⁰ Na Boží hod vánoční roku 1121 Norbert se svými bratry a sestrami skládají řeholní sliby.³¹ Ze strany církve 28. 6. 1124 dochází ke schválení nového řádu papežskými legáty. Nejdůležitější listinou pro řád je bulla „*Apostolicae disciplinae spectantes*“, jejímž vydáním byl nový řád definitivně potvrzen papežem Honoriem II. v Lateráně.³² Řád se velmi rychle rozvíjí, Norbert buduje nový kostel a získá pro něj ostatky svatých v nedalekém Kolíně. Postupně vznikají i další kláštery (Cappenberg ve Vestfálsku a Floreffe – na území dnešní Belgie).³³

---

²³ (z lat. *Pratum monstartum*, tj. ukázaná niva, luh nebo Praemonstratum, tj. místo předem určené). Prémontré se nachází na severu Francie u města Coucy, mezi Laonem a Soissons.

²⁴ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 65.

²⁵ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 57.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ 25. 1. svátek obrácení sv. Pavla.

²⁹ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 65.

³⁰ PIŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 23.

³¹ 25.12. Boží hod je zvolen symbolicky - den narození Ježíše.

³² BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 65.

³³ PIŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 24.

Dalším významným duchovním počinem Norbertovým je založení třetího řádu (tzv. terciářů)³⁴ pro laiky. Ti žijí normálním občanským životem a současně se mohou zapojit do řádové spirituality.³⁵

Myšlenkou založení třetího řádu chtěl Norbert docílit toho, aby lidský život dostal náboženskou a duchovní dimenzi a stal se tak plnohodnotným.³⁶ Pro vznik této nové světské instituce stanovil Norbert lehčí řeholi.

17. července 1126 Norbert nastupuje do úřadu jako XIII. arcibiskup v Magdeburku. I po odchodu z Prémontré stále dohlíží nad správou kláštera. Později nastupuje do čela premonstrátského řádu jeho žák Hugo de Fosses, který byl zvolen prvním opatem v Prémontré. V Magdeburku po zbytek svého života se Norbert věnuje reformě arcidiecéze a urovnání majetkových poměrů.³⁷ Reformy a boj s poklesem mravů u kléru mu přinesl mnoho nepřátel, dokonce mu třikrát bylo usilováno o život.³⁸ Po této nelehké práci a s podlomeným zdravím dne 6. června roku 1134 umírá. Jeho tělo bylo uloženo v klášterním kostele Panny Marie v Magdeburku, v roce 1161 byly ostatky přeneseny pod hlavní oltář, kde spočívaly až do roku 1626. Dne 28. července 1582 byl Norbert kanonizován papežem Řehořem XIII, jímž byla vydána bulla „*Immensae divinae sapientiae*“, schvalující liturgický kult sv. Norberta.³⁹

Řád se rychle rozrůstá. Za Norbertova života vzniklo 35 opatství. Po prvních sto letech existence řádu expandují premonstrátské kláštery do celé Evropy, jsou například i v Palestině a na Kypru, v roce 1250 se počet klášterů zvyšuje na 466 kanonií.⁴⁰

Během reforem a různých válek řádu obecně trpěly, v Čechách například během husitství v 15. století.

Koncem 16. století v Německu dochází k reformám a šíření protestantismu. Této vlně se neubrání ani magdeburský klášter, ve kterém se dosud uchovávaly ostatky svatého Norberta. Během těchto reforem začalo mnoho různých premonstrátských klášterů⁴¹ projevovat zájem o přenesení ostatků právě do jejich kláštera.⁴² Jedním z vážných zájemců byl například i český Strahovský klášter.

---

³⁴ (z lat. „*Tercius*“ tj. třetí v pořadí, liší se od kanovníků i mimo jiné vrchním oděvem), například nenosí Mozetu, což je část oděvu pokládána na ramena se zapínáním pod krkem.

³⁵ PÍŤHA, P. *Svatý Norbert*, s. 24.

³⁶ Tamtéž, s. 48.

³⁷ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 66.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 108.

⁴⁰ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 67.

⁴¹ Například Steinfeld, Anverpy, Prémontré.

⁴² ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 119.

V roce 1625 strahovský opat Kašpar Questenberk zahajuje jednání o přenesení ostatků do Prahy.⁴³ V prosinci roku 1626 se po vleklých jednáních podaří Norbertovy ostatky přenést nejprve do doksanského kláštera.⁴⁴ Následujícího roku 27. dubna pražský arcibiskup a kardinál Harrach vydává dekret, jímž vyhláší svatého Norberta českým zemským patronem.⁴⁵ Poté byly ostatky sv. Norberta z Xanten slavnostně uloženy 2. května roku 1627 do Strahovského kláštera, kde jsou uctívány dodnes.⁴⁶

V období osvícenských josefínských reforem dochází k rušení klášterů. Výjimka byla udělena pouze těm klášterům, které se zabývaly vzděláváním, výukou mládeže nebo péčí o nemocné.⁴⁷ Během reforem došlo ke zbourání chrámu v Prémontré, některé budovy byly přestavěny na azylový dům pro duševně choré. Po překonání krizového období premonstrátů v roce 1883 obnovují jednotu církevního řádu a jeho centrum je neformálně převedeno do Prahy.⁴⁸

2.2. Premonstrátů v českých zemích

Největší zásluhu o vstup premonstrátů do českých zemí má olomoucký biskup Jindřich Zdík (1126-1150).⁴⁹ S pomocí knížete Vladislava II. a jeho ženy Gertrudy založil první český premonstrátský klášter v Praze na Strahově.⁵⁰ K založení Strahovského kláštera došlo pravděpodobně kolem roku 1140 a již v roce 1142 přišli ze Steinfeldu u Kolína nad Rýnem první řeholníci.⁵¹ Po roce 1145 byl založen klášter v Litomyšli, v roce 1149 v Želivi, v roce 1150 v Hradisku, v roce 1190 v Louce, v roce 1193 v Teplé, v roce 1209 v Zábrdovicích i jinde.⁵²

---

⁴³ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 119-120.

⁴⁴ Z důvodu úprav a vyzdobení.

⁴⁵ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 123.

⁴⁶ Tamtéž, s. 124.

⁴⁷ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 69.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž, s. 74.

⁵⁰ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Ilustrace Petr Chotěbor. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 42.

⁵¹ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 75.

⁵² ARDURA, B., DOLISTA, K. *Premonstrátů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Prémontrés en Bohème, Moravie et Slovaquie*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 1993, s. 9.

Zcela odděleně od mužských klášterů byly budovány i kláštery ženské. V letech 1143-1150 v Doksanech, 1149-1150 v Louňovicích pod Bláníkem, na Moravě v Kounicích kolem roku 1183 a v roce 1202 v Chotěšově.⁵³

Řád premonstrátů byl v českých zemích oblíben a velmi považován. Svědčí o tom i to, že opati ze Strahova, Teplé a Želivi zasedali v pobělohorském období na zemském sněmu.⁵⁴ Prestiž řádu vzrostla po přenesení ostatků sv. Norberta do Prahy a rovněž i deklarace, že svatý Norbert byl prohlášen v roce 1627 českým patronem.⁵⁵

2.2.1. Řád premonstrátů obecně

(*Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis*)

Zkratka: O. Praem.⁵⁶

Řehole: sv. Augustina, stanovy řádu vypracoval sv. Hugo de Fosses.

Patroni řádu: Panna Maria a zakladatel sv. Norbert z Xanten

Spiritualita řádu: Duchovní čistota, kterou symbolizuje bílý řádový oděv. Odříkavý způsob života s povinností fyzické práce.

Zaměření řádu: Konání chórových modliteb, konání bohoslužeb, pěstování eucharistické a mariánské úcty, konání exercií a misií. Pěstování vědecké práce, kulturní umělecké a osvětové činnosti, pedagogické působení na všech typech a stupních škol.⁵⁷

Znak řádu: Modré pole poseté zlatými liliemi se dvěma zkříženými berlemi.

Heslo řádu: „*Ad Omne Bonum Opus Parati*“, tj. „*Připraveni ke každému dobrému dílu*“

Řádový oděv: Bílý hábit se škapulířem, cingulem a biretem. Při slavnostních příležitostech nosí premonstráti bílou mozetu s kapucí, pro chórovou službu hermelínovou almuci a rochetu, v zimě navíc pláštěk.⁵⁸

---

⁵³ ARDURA, B., DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 9.

⁵⁴ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 75.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.; BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 59.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 60-61.

Sv. Norbert stanovil pět zásadních životních principů pro své společenství. První princip byla úcta eucharistická (adorace), druhou zásadou byla úcta mariánská (služba), dále chvála a oslava boží - slavnostní bohoslužba (liturgický život), čtvrtým principem byl kající život (sebeovládání) a poslední zásadou byla horlivost pro spásu duší, radostná pokora a umírněnost (apoštolát).⁵⁹

2.2.2. Organizace a struktura řádu

Nejvyšším představeným řádu je generální opat. Jednotlivé kanonie (opatství) jsou řízeny opatem (v německých zemích proboštem), menší domy byly nazývány převorstvím. Dalšími důležitými řádovými funkcemi je například převor, podpřevor, cirkátor,⁶⁰ kostelník, ale i hospodářský inspektor. Představeným kleriků byl *magister clericorum*.⁶¹

Představení a zástupci všech kanonií se nejdříve scházeli každoročně, později jedenkrát za tři roky na generální kapitule. Úkolem generálních kapitul bylo posílení jednoty a soudržnosti a také odstranění sporů mezi jednotlivými kláštery.⁶²

Podmínkou pro vstup do řádu je nyní dokončené středoškolské vzdělání. Po dvouletém noviciátu následuje slib na dobu tří let, poté se skládají sliby celoživotní.⁶³

Již od počátku vzniku řádu se jeho členové věnovali duchovním činnostem, důležitou rolí bylo hlásání evangelia, meditovali, zabývali se studiem, výukou mládeže, péčí o chudé a nemocné, ale i fyzicky pracovali.⁶⁴ Fyzická práce, zejména práce zemědělská, jim jednak přinášela zdroj obživy a za druhé byla považována za jistou formu asketického cvičení, byla zahrnuta do denního režimu a vyžadovala se od všech členů řádu.⁶⁵

Jak již bylo výše zmíněno, řád premonstrátů má již od svého založení také větev ženskou. Řád premonstrátek (někdy též tzv. norbertinek) náleží k ženským řádům s přísnou klauzurou a s kontemplativní náplní. Jednotlivé kanonie řídí magistra (převorka). Řádové sestry se dělí na chórové a laické.

---

⁵⁹ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 65.

⁶⁰ Cirkátor tj. vedoucí v chóru, při třetím oddílu bratří, po převorovi a podpřevorovi; též mající v povinnosti vizitovat venkovské osady. Podrobněji: *Ottův slovník naučný*, Díl V., heslo cirkátor, s. 388.

⁶¹ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 61.

⁶² ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 152-153.

⁶³ BUBEN, M, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 63.

⁶⁴ ARDURA, B., DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 8.

⁶⁵ ŘÍHA, T. *Svatý Norbert jeho dílo*, s. 157.

V Čechách je nejznámějším ženským klášteřem doksanský, dále klášteř Louňovice a Chotěšov. Řeholním oděvem premonstrátek je bílý hábit s černým závojem.⁶⁶

3. KLÁŠTERY PREMONSTRÁTŮ V ZÁPADNÍCH ČECHÁCH

3.1. Klášteř Teplá

Klášteř premonstrátů Teplá byl založen v roce 1193.⁶⁷ Ale toto datum podle Petra Kubína nelze s jistotou zcela potvrdit. Kubín se domnívá, že doba založení klášteřa by mohla odpovídat období od podzimu roku 1191, kdy zakladatel Hroznata učinil papeži slib (o něm se podrobněji práce zmiňuje níže), a rokem 1197, kdy je existence klášteřa písemně doložena.⁶⁸ Tímto dokladem je zakládací listina zvaná Hroznatův testament,⁶⁹ jenž je pozoruhodný tím, že je prvním českým dokumentem sepsaným šlechticem a zároveň opatřen vlastní pečeti.⁷⁰ Dle Kubína Hroznata tímto svým počinem předběhl dobu, neboť do té doby česká šlechta o listiny nejevila příliš velký zájem.⁷¹ V listině je mimo jiné zmíněn i Hroznatův úmysl zúčastnit se křížové výpravy a pro případ, kdyby se z cesty nevrátil, ustanovuje dědicem veškerého svého majetku klášteř Teplou. Dokument potvrzuje i kníže biskup Jindřich Břetislav a další významní mužové. Tím je držba statků klášteřa potvrzena, vzápětí je Břetislavem darováno Teplé další území (mezi Dolním Žandovem a pohraničním hvozdem) a zároveň je klášteřu udělena úleva - osvobození od daně.⁷²

Klášteř Teplá je nejmladší, v pořadí desátý mužský premonstrátský klášteř založený v Čechách do konce 12. století.⁷³

---

⁶⁶ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 105.

⁶⁷ BLÁHOVÁ, M.; FROLÍK, J.; PROFANTOVÁ, N. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999, s. 678.

⁶⁸ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 284 s. Historica (Vyšehrad), s. 139.

⁶⁹ Tamtéž, s. 15.

⁷⁰ Tamtéž, s. 16. (Jedná se o nejstarší dochovanou šlechtickou pečeť).

⁷¹ Tamtéž.

⁷² JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*. 1. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009, s. 33.

⁷³ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 137.

Název Teplá je možné odvodit buď od místní říčky s tímto názvem, nebo od blízké tržní osady, původně české příhraniční obce na kupecké stezce z Prahy do Bavorska.⁷⁴ Jelikož řád premonstrátů není řádem městským, nýbrž kolonizačním,⁷⁵ byl tepelský klášter založen přibližně dva kilometry od obce.

3.1.1. Zakladatel kláštera blahoslavený Hroznata

Hlavním zdrojem o Hroznatovi je legenda „*Vita fratris Hroznatae*“, sepsaná pravděpodobně v roce 1259 a vydaná Zikmundem Kohelem, opatem premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, v roce 1608.⁷⁶ Ovšem tato legenda je psána s cílem Hroznatu vylíčit jako křesťanského mučedníka a světce obdařeného zvláštní milostí boží, ale historická data a prameny jsou zde opomíjeny.⁷⁷ Místo a datum Hroznatova narození legenda neuvádí. Odhaduje se, že se narodil mezi lety 1160-1170. Hypotetický je i původ rodiny. S největší pravděpodobností byl podle Kubína Hroznatovým otcem velmož Sezema, dvořan a komorník královny Judity Durynské.⁷⁸ Za matku je považována Dobroslava z rodu Černínů.⁷⁹ Písemné doklady hovoří o těchto Hroznatových sourozencích: o nejstarším Sezemovi (zemřel po roce 1187), o starší sestře Vojslavě, Juditě a Janě, jako čtvrtým dítětem byl sám Hroznata a posledním, nemladším sourozencem byl Arnošt.⁸⁰

O Hroznatově dětství nemáme žádné historické prameny, jen několik zmínek starší Hroznatovy sestry Vojslavy v podání legendisty. Hroznatovo narození bylo předčasné, narodil se prý jako mrtvý. Matka na dítě nechtěla ani pohlédnout, a když na naléhání porodní báby dítě k sobě přivinula a začala se modlit k Panně Marii, chlapec jako zázrakem ožil.

„*Neboť po těchto slovech tělo nedávno ještě chladné a ztuhlé stalo se teplým a měkkým; a oživený chlapec od Boha otevřel oči a jako každé nemluvnátko pláčem se ozval.*“⁸¹

Zde legendista zdůrazňuje, že již od počátku byl Hroznata pod boží ochranou a je Bohem vyvolen. Dle Kubína jde o obvyklou strukturu středověkých legend.

---

⁷⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 2003, 317 s. Malé karlovarské monografie, sv. II., s. 25. (Dnešní město Teplá).

⁷⁵ Řádové předpisy určují vzdálenost od osídlených míst, důvodem je klid a rozjímavý způsob života řeholníků. Dnešní poloha kláštera je přibližně 12 km severovýchodním směrem od Mariánských Lázní a 14 kilometrů severovýchodně od Plané, nachází se v nadmořské výšce 660 m v oblasti Tepelské vrchoviny.

⁷⁶ JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 26.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 85.

⁷⁹ Tamtéž, s. 83.

⁸⁰ Tamtéž, s. 87.

⁸¹ *Vita fratris Hroznatae*, s. 21-22.

Podobně později cestovala Hroznatova matka s Vojslavou a synem vozem. Vojslavinou nepozorností spadl malý Hroznata pod kola jedoucího vozu. „*Držíc synka na klíně, dala jej Vojslavě podržeti a nepozorná dívka nechala ho spadnouti z vozu, i přišlo dítě pod kola, ale řízením Božím pachole neporušeně vyvázlo*“.⁸²

Po otcově smrti v roce 1179 byl Hroznata svěřen do výchovy své sestry Vojslavy. Ta již byla v té době provdána v Krakově.⁸³ Tam Hroznata získává vzdělání v krakovské katedrální škole.⁸⁴

Podle legendy spadl mladý Hroznata do řeky Visly a topil se. Jeho tělo bylo pod vodou dlouhou dobu, ale po vytažení těla na břeh jako by zázrakem ožil.

„...*zůstal pod vodou utonulý od třetí hodiny do soumraku...i přišli mladíci.... a ejhle, jeden z nich vytáhl Hroznatu za vlasy z vody... jakou radost pocítila sestra, že jediný její bratr jest živ. I ptala se, kterak po tak dlouhý čas mohl pod vodou žíti? Odpověděl, že se mu zdálo, jakoby jakás paní podivuhodné a panenské krásy ruku nad hlavou mu byla držela*“.⁸⁵

Podle Hroznaty byla tou ženou Panna Maria. Od té doby jí zasvětil svůj život a rozhodl se své osvoboditelce sloužit.⁸⁶

Z Polska se Hroznata vrátil do Čech kolem druhé poloviny 80. let 12. století, aby zde spravoval svůj zděděný rozsáhlý majetek. Kromě kolonizační činnosti měl za úkol střežit se svou družinou západní hranice státu a od kupeckých karavan vybírat clo z trhu i zemské brány.⁸⁷ V roce 1186 uzavřel sňatek se ženou ze vznešeného rodu.⁸⁸ Po několika letech se jim narodil syn, ale ten brzy po svém narození zemřel. Krátce po něm zemřela i jeho matka.⁸⁹ Tehdy dochází v Hroznatově životě podle legendy k zásadnímu obratu a k rozhodnutí vydat se na křížovou výpravu do Svaté země.⁹⁰

Za vlády knížete Konráda II. Oty je Hroznata uznáván jako přední velmož země, což dokazuje jeho účast na sněmu v Sadské. Zde je přijat nový zákoník zvaný Konrádova statuta, který kodifikoval dědičnost pozemkových držav.⁹¹

---

⁸² *Vita fratris Hroznatae*, s. 21-22.

⁸³ Město v jižním Polsku, (protéká jím řeka Visla).

⁸⁴ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 227.

⁸⁵ *Vita fratris Hroznatae*, s. 23.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 85.

⁸⁸ Tamtéž, s. 101.

⁸⁹ JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 29. (Jméno ani původ manželky není znám).

⁹⁰ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 104.

⁹¹ Tamtéž.

⁹¹ JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 29.

Po úmrtí knížete Bedřicha nastupuje na pražský knížecí stolec Konrád Ota III. Po změně mocenské situace Hroznata mění své rozhodnutí a křižácké výpravy se nezúčastňuje.⁹²

Papež Celestin III. uděluje Hroznatovi od křižáckého slibu tzv. dispens⁹³ pod podmínkou, že k počtě Panny Marie založí premonstrátský klášter.

Hroznata plní slib daný papeži a po návratu do Čech zakládá klášter Teplá. Základní kámen je položen za přítomnosti knížete biskupa Jindřicha Břetislava, a dokonce sám Hroznata při stavbě pomáhá. Legendista uvádí: „*A vstav od modlitby, chopil motyku a vykopal v zemi důl a několik košů hlíny ze základu první na ramenou vynesl.*“⁹⁴ Stavebníky Hroznata vyplácel podle tradice tzv. „Hroznatovy mísy“.⁹⁵

Pověst vypráví, že Hroznata každý večer naplnil misku mincemi různé hodnoty a dělníci si sami podle svého uvážení brali mzdu za celodenní práci. Nikdo si nevzal více, než mu náleželo. Mince, které v misce zbyly, byly rozdány chudým. Hroznatova mísa se stává symbolem poctivosti dělníků a zároveň symbolem zakladatelovy ušlechtilosti.⁹⁶ Mísa je dodnes zachována, byla nalezena spolu s Hroznatovými ostatky.⁹⁷

Ve službách Jindřicha Břetislava na sněmu ve Wormsu v roce 1195 Hroznata opět přijal kříž.⁹⁸ V roce 1197 se výprava shromažďuje v italské Apulii, ale Hroznata se dovídá o smrti Jindřicha Břetislava, proto mění plán a vrací se do Čech z důvodu nejisté politické situace v zemi. V legendě je zmiňován Hroznatův strach z vln oceánu,⁹⁹ ale Kubín s touto domněnkou nesouhlasí.¹⁰⁰ Během zpáteční cesty Hroznata navštíví papeže Celestina III. a obdrží od něho druhou dispens. Zároveň papežská kancelář v Lateráně vystavuje tři důležité listiny, které významně posílily a zvýšily prestiž tepelského kláštera.¹⁰¹ První listinou papež přijímá pod svou záštitu klášter v Teplé a potvrzuje jeho majetek, druhou listinou uděluje opatovi a jeho nástupcům právo nosit mitru a prsten a ve třetí daruje odpustky poutníkům, kteří navštíví tepelský klášter.¹⁰²

---

⁹² JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 30.

⁹³ Dispens, tj. zproštění závazku.

⁹⁴ *Vita fratris Hroznatae*, s. 15.

⁹⁵ (obr. č. 5). Z mědi tepaná miska o průměru 25 cm, s bohatou emailovou dekorací (tři draci v kruhovém dně, kobaltově modrý vypouklý štít se symboly 15 bílých lilií znamenající mravní čistotu, oblíbené znamení od dob křižáckých válek). JANOUŠEK, F. H. *Symbolika Hroznatovy mísy*, s. 9.

⁹⁶ JANOUŠEK, F. H. *Symbolika Hroznatovy mísy*, s. 10-11.

⁹⁷ JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 31.

⁹⁸ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 139.

⁹⁹ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, Vyd. 1., České Budějovice: Veduta, 2009, s. 179.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 119.

¹⁰² Tamtéž, s. 119-120.

Papež ze své moci vzal pod ochranu více klášterů v Čechách, ale jediná Teplá získala tato privilegia na základě žádosti světského velmože.¹⁰³ Po velmi úspěšném a významném jednání odjíždí Hroznata z Itálie do Čech.

Dalším důležitým faktem je Hroznatův vstup do premonstrátského řádu. Dle legendy přijal řádové roucho přímo od papeže („z rytíře bratrem řeholním učiněn“).¹⁰⁴ Klášter Teplá se na přelomu století významně rozvíjí, král mu uděluje pravidelný výnos berně, papež Inocenc vydává pro tepelský klášter další privilegia a přijímá jej pod svoji ochranu.

Hroznata působí v klášteře jako tzv. fundátor (s titulem *fundator et praepositus Teplensis*). Byl pověřen správou řádového majetku,¹⁰⁵ stal se proboštem, zastával funkci administrátora, ale byl podřízen opatovi.¹⁰⁶

3.2. Klášter Chotěšov a ctihodná Vojslava

V letech 1200-1202 zakládá Hroznata spolu se svou sestrou Vojslavou ženský premonstrátský klášter v Chotěšově.¹⁰⁷ Od počátku je Chotěšov vnímán jako protějšek kláštera v Teplé (dle systému premonstrátského řádu podvojných klášterů tzv. Doppelkloster).¹⁰⁸ Klášter leží přibližně 40 km od Teplé, 20 km jihozápadně od Plzně, v nadmořské výšce 200 až 300 metrů.

Jak již bylo výše zmíněno, Vojslava byla Hroznatovou sestrou starší o 5 až 7 let.¹⁰⁹ O Vojslavě se zmiňuje legenda v souvislosti s jejím slavným bratrem Hroznatou, ale je neméně významnou osobou, a neměla by být proto opomíjena její důležitost a podstatný vliv v klášterní komunitě. Po úmrtí svého manžela Henryka Kietlicze, významného krakovského kastelána, se Vojslava uchýlila na bratrův statek v Chotěšově.¹¹⁰ Tehdy, ve věku přibližně čtyřiceti let, se stává spoluzakladatelkou chotěšovského kláštera. V kanonii měla vedoucí postavení, a jelikož nemohla složit řeholní sliby, nenosila ani řeholní oděv a také nebydlela v klauzuře.

---

¹⁰³ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 120.

¹⁰⁴ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 182.

¹⁰⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 120.

¹⁰⁶ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 167.

¹⁰⁷ JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 31.

¹⁰⁸ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 150.

¹⁰⁹ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 33.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 35.

Podle legendy nosila vdovský oděv a žila zbožným životem v těsné společnosti chórových sester.¹¹¹ Velmi dobře pečovala o klášterní majetek. Různými dary a také pomocí finanční podpory pražského biskupa získala pro klášter nemalé majetky, obce a statky. Klášterní majetek se rozrůstal. V té době činil 18 obcí, z nichž 15 bylo v jeho blízkosti, 3 obce se nacházely na Litoměřicku.¹¹²

V chotěšovském klášteře přebývaly řeholnice přemístěné z Doksan, byly zde také řeholnice z okolních šlechtických rodů, například z rodů Gutštejnů, Černínů, z Křimic apod. Přešla sem i Vojslavina mladší sestra Judita a řeholnice jménem Ida, příbuzná krále Vladislava.¹¹³

Řeholnice musely striktně dodržovat denní řád, nesměly vycházet mimo klášter, byly uzavřeny v přísné klauzuru.

3.2.1. Denní řád chotěšovských řeholnic

Všední dny: 5:45 budíček (i dříve, podle ročního období - za svítání)

6:15 modlitba se čtením

6:50 rozjímání

7:30 konventní mše svatá

8:10 dopolední modlitba

8:25 zaměstnání (četba, studium, ruční práce)¹¹⁴

11:45 polední modlitba

12:00 oběd (první jídlo dne), poté volno a zaměstnání (manuální práce)

17:30 růženec

18:00 odpolední modlitba, chvíle ticha, rozjímání

18:30 večeře (poslední jídlo dne), poté osobní volno

20:30 adorace, Nejsvětější svátost oltářní¹¹⁵

21:30 večerní, noční klid (přísné mlčení neboli silencium)

V neděli: podobně jako všední den, ale práce je omezena a nedělní oběd byl sváteční. Mimo nejdůležitější komunikaci bylo nařízeno mlčení.¹¹⁶

---

¹¹¹ Chórové sestry mohly být, podle pravidel premonstrátského řádu, pouze neprovdané panny. Vdovy měly v kláštorech zvláštní postavení „*familiars*“, jejich význam narůstal podle hodnoty věna, které klášteru darovaly.

¹¹² JÁNSKÝ, J. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 35.

¹¹³ Tamtéž, s. 36.

¹¹⁴ Snídaně v době trvání kláštera nebyly.

¹¹⁵ Adorace tj. Projevení nejhlubší úcty.

¹¹⁶ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 120-121.

Počet řeholnic v období středověku se pohyboval mezi 20-30, v obdobích úpadku nepřesáhl počet 10 řeholnic a na přelomu 17. a 18. století je v klášteře doložen pobyt 40 řeholnic.¹¹⁷ Se služebníky a úřednictvem mohla komunikovat pouze převorka a podpřevorka.

Řádová pravidla premonstrátek ukládala přísné dodržování klauzury. Dokonce i pohřbívání řeholnic se dělo uvnitř kláštera.¹¹⁸ Svědčí o tom dodnes zachovaný a udržovaný klášterní hřbitov¹¹⁹ a nálezy hrobových štítků.

Vojslava se svým bratrem měli pěkný sourozenecký vztah. Nejen že jí byl svěřen v chlapeckém věku do výchovy, ale také později v dospělosti, když ovdověla, jí Hroznata poskytl azyl v Chotěšově. Je spolu s ním zakladatelkou chotěšovského kláštera. V době Hroznatovy těžké nemoci je jejich blízký vztah potvrzen tím, že se neléčil v domovském klášteře v Teplé, ale u svých sester v Chotěšově.¹²⁰

Pravděpodobně z důvodu předtuchy blízké smrti přijímá Hroznata 4. května 1217 v Chotěšově svátosti.¹²¹

Zanedlouho při kontrole klášterního majetku na Chebsku je zajat nepřátelskými německými rytíři a je odveden na hrad Hohenberg za hranicemi.¹²² Tam je vězněn a mučen za účelem získání vysokého výkupného z tepelského kláštera. Dříve než mohlo být požadavku výkupného vyhověno, Hroznata 14. července 1217 umírá. Podle legendy Hroznata přikázal představeným kláštera, aby na jeho záchranu nic neplatili a aby jeho mučednictví nebránili.¹²³ Vykoupeno bylo mrtvé tělo, převezeno do tepelského kláštera a pohřbeno před hlavním oltářem.¹²⁴

Hroznatův kult byl potvrzen 14. září 1897 papežem Lvem XIII. V roce 1945 si osvobození političtí vězni zvolili Hroznatu za svého patrona – za jeho mučednickou smrt a spravedlnost.¹²⁵ V roce 1997 prohlásil papež Jan Pavel II. blahoslaveného Hroznatu „patronem u Boha pro plzeňskou diecézi“.¹²⁶

---

¹¹⁷ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 120-121.

¹¹⁸ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 121.

¹¹⁹ (obr. č. 8).

¹²⁰ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 37.

¹²¹ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 206-207.

¹²² HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 24.

¹²³ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 214.

¹²⁴ Tamtéž, s. 216.

¹²⁵ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 25.

¹²⁶ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 226-227. (Jeden ze čtyř zvonů plzeňské katedrály sv. Bartoloměje nese jméno Hroznata).

Vojslava zemřela přirozenou smrtí ve věku 70 let, pravděpodobně 22. listopadu 1227. Byla pohřbena na čestném místě klášterního kostela, později po zrušení chotěšovského kláštera byly ostatky převezeny do Teplé, kde se nacházejí dodnes.¹²⁷ Vojslava byla příkladnou ženou vysokého postavení, prožila sice část života ve světském přepychu, ale druhou část duchovním způsobem v klášteře premonstrátek. Pro řád a pro rozvoj kláštera byla její činnost velmi přínosná, dodnes je uznávána jako ctihodná Vojslava.¹²⁸

---

¹²⁷ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 37-38.

¹²⁸ Tamtéž.

4. VZDĚLANOST A KULTURA

Toto téma je zasazeno do historického kontextu, stručný přehled dějinných událostí odehrávajících se v kanoniích Teplá a Chotěšov je rozčleněn do podkapitol zhruba po stoletích.

4.1. Klášter Teplá – šířitel vzdělanosti v jednotlivých obdobích

4.1.1. (13. - 15. století)

Po Vojslavině smrti zůstává klášterní majetek značně rozsáhlý. Držba chotěšovského kláštera ve 13. století činila 42 lokalit. Za svůj hospodářský rozmach vděčí i králi Václavu I., který věnoval klášteru 8 vesnic. Tímto darem došlo k ucelení a zvětšení držav s převahou zemědělské půdy.

Rovněž i tepelský klášter byl ve stejném období v hospodářském rozkvětu, jeho majetek v roce 1273 (dle Čechurova výčtu) dosahoval k 84 lokalitám.¹²⁹ Je třeba dodat, že největší část majetku tvořily původní Hroznatovy lokality, později byly připojeny další obce, a to v době vlády Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava I.

Největší část majetku kláštera se nacházela v jeho bezprostřední blízkosti (Tepelsko a Chebsko 48 lokalit), další část 10 lokalit na severovýchodě od Stříbra (Krukanicko) a 16 lokalit v hroznětínském újezdu na úpatí Krušných hor.¹³⁰

13. století je u obou klášterů ve znamení kolonizace kraje, hospodářského rozmachu a růstu pozemkových držav v podobě lesních a zemědělských pozemků.

Období rozvoje však střídá období úpadku. V roce 1278 (po smrti Přemysla Otakara II.) byly oba kláštery vypleněny vojskem Oty Braniborského, a klášter v Teplé byl dokonce vypálen.¹³¹

K výraznému rozkvětu dochází v období působení probošta Petra I., kterému se daří chotěšovský majetek zvelebovat. V letech 1384-1412, kdy v Chotěšově působil probošt Sulek, dosáhl klášter velkého věhlasu a blahobytu.

---

¹²⁹ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, s. 182.

¹³⁰ Tamtéž, s. 186.

¹³¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 30.

Probošt Sulek se významně (zejména vojensky) zasloužil o ubránění západních Čech při vpádu bavorského vojska v roce 1405, král Václav II. z vděčnosti za tento počín klášteru uděluje finanční odměnu a na pět let ho osvobozuje od daní.¹³²

Dalším nelehkým obdobím byla léta 1380-1381, kdy Čechy postihla morová nákaza. V tepelském klášteře jí podléhá většina bratří, spolu s nimi i opat Heřman. Nákaze podlehne i většina obyvatelstva, což vede ke společenskému, ale hlavně k ekonomickému úpadku.¹³³ České obyvatelstvo je nahrazeno německým, ale hospodářství se paradoxně začne rozvíjet, zavádí se systém rent přinášejících klášteru zisk a užitek.¹³⁴

4.1.2. Období husitských válek

Klášter Teplá nebyl husitskými taženími přímo zasažen, avšak jeho připojené oblasti Tepelska a Bezručicka husitskému plnění neunikly. Vysoké finanční obnosy, které klášter musel odvádět králi Zikmundovi, byly pro hospodářství značně zatěžující. Tepelský opat Racek je proto přinucen prodat některé statky (například Hroznětínsko), aby alespoň částečně udržel chod a provoz kláštera.¹³⁵

Sesterský klášter v Chotěšově, jakož i řada jiných klášterů se nájezdům husitů rovněž neubránily. Naštěstí chotěšovský probošt správně odhadl hrozící nebezpečnou situaci a spolu s řeholnicemi se ukryli v plzeňském klášterním domě. Chotěšov sice několik dní bránila ozbrojená družina, ale husitské přesile nakonec podlehla. Klášter byl vydrancován, zničen a vypálen.¹³⁶

4.1.3. Období pozdního středověku (1431-1525)

Zničený kraj se začíná zotavovat a kláštery se obnovují. V Chotěšově dochází k částečné obnově klášterních budov, zpět se vracejí řeholnice z Plzně, v kostele se obnovují bohoslužby a hospodářství se stabilizuje. V roce 1459 král Jiří z Poděbrad potvrzuje všechny klášterní majetky a práva, což vede ke stabilizaci kláštera.¹³⁷

---

¹³² HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 58-59.

¹³³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 93.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž, s. 34.

¹³⁶ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 61.

¹³⁷ Tamtéž, s. 110.

Rozvojem rybníkářského hospodaření klášter získává na významu, avšak i přes značné úsilí se klášteru v tomto období nedaří řešit řadu zástav a dluhů, nemá dostatek finančních prostředků a je nucen si neustále půjčovat.¹³⁸

Klášter v Teplé naopak začíná prosperovat. Největší zásluhu na rozvoji hospodářství má opat Zikmund von Haussmann,¹³⁹ který zakládá statky, rybníky a podporuje těžbu stříbra. Ze zisků z těžby dává opravit, vyzdobit a poté vysvětit kostel.

Opat Zikmund se projevil jako znamenitý hospodář, ale i schopný reformátor a vzdělaný člověk. Významným počinem v době jeho působení bylo upevnění řádových pravidel a duchovního života, výrazně se rovněž zasloužil o bibliofilskou činnost. Založením knihařské dílny začaly vznikat nové opisy knih. Jeho přičiněním se původní klášterní sbírka knih rozrostla přibližně o 700 nových svazků.¹⁴⁰ Rozšířil sbírku prvotisků, různých textů a knih, z nichž jsou mnohé dodnes v knihovně k vidění.¹⁴¹

S přílivem horníků ze Saska se na naše území dostává luteránství, jehož vliv způsobuje nepokoje a bouře. Některé obce odmítají poddanské povinnosti ke klášteru, ale jen díky pomoci obyvatel z českých vesnic se tento náboženský konflikt podaří potlačit.¹⁴²

4.1.4. Chotěšov v období reformace (1526-1782)

Ve 2. polovině 16. století se chotěšovský klášter potýká nejen se špatnými hospodářskými poměry, ale i s uvolněnou řeholní kázní. Z nedostatku řeholnic jsou do konventu přijímány i dívky z měšťanských rodin.¹⁴³

Za působení převora Adama Rudrische dochází ke zvelebování kláštera. Do nově opraveného chrámu zřizuje nové oltáře a varhany. Staré probošství nechá zbourat a buduje prelaturu (rok 1614-1616), která se dodnes v klášteře nachází. Zakládá špitál pro chudé v nedalekém Stodu.¹⁴⁴

---

¹³⁸ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 110.

¹³⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 38-40. Z. Haussmann – nejzasloužilejší osobnost v čele kláštera Teplá, opatství vedl 48 let.

¹⁴⁰ Pro kláštery byly knihovny nepostradatelné, byť se jednalo jen o bohoslužebné texty, misály, rukopisy, právní spisy apod., jejich existence byly naprostou podmínkou pro řádný chod klášterního společenství. HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 148.

¹⁴¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 40.

¹⁴² Tamtéž, s. 96.

¹⁴³ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 76.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 77.

Doba zvelebování je přerušena stavovskými nepokoji, během nichž dochází Mansfeldovými vojsky k obsazení a vydrancování kláštera.¹⁴⁵ Následná doba švédského pustošení přináší klášteru jen škodu a finanční ztráty.

Lepší časy zažil klášter za probošta Michaela Kastla v období 70. - 80. let 17. století, kdy dochází k rozšíření panství, k přístavbě kaple a ke zvelebení chrámu, je opraven konvent, provádějí se zahradní úpravy a je vybudován vodovod. Největší Kastlovou zásluhou je sepsání důležitých církevních událostí a také činností spojených s budováním kláštera do tzv. Latinské kroniky.¹⁴⁶ Ta je považována za důležitý historický pramen, který podává mimo jiné konkrétní údaje o tehdejší selském povstání v regionu. Dalším Kastlovým významným počinem je rozšíření chotěšovské knihovny.¹⁴⁷

4.1.5. Stručný souhrn událostí chotěšovského kláštera po jeho zrušení do současnosti

V době josefínských reforem byl chotěšovský klášter roku 1782 zrušen, spolu s ním zanikla i klášterní knihovna.¹⁴⁸ Na základě soupisu knih¹⁴⁹ z téhož roku můžeme získat představu o hodnotě desítek různých rukopisů, misálů a svazků knih.¹⁵⁰

Několik desítek původních chotěšovských exemplářů bylo převezeno do knihovny v Teplé, několik kusů převzala univerzitní knihovna a poté Národní knihovna v Praze, některé knihy a korespondence byly pravděpodobně zničeny.¹⁵¹

Klášterní majetek (3 městečka, 39 vesnic, mlýny, dvory, rybníky, dům na plzeňském náměstí č. 106) připadl Náboženskému fondu. Kostel byl uzavřen, řeholnice byly vystěhovány.¹⁵²

---

¹⁴⁵ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 79.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 90. Kronika je uložena v Národní knihovně v Praze, obsahuje 1209 stran, vázaná v bílé vepřovici s tlačenými ornamenty.

¹⁴⁷ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 86-90.

¹⁴⁸ Přesné datum zrušení chotěšovského kláštera 22. 3. 1782.

¹⁴⁹ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013, s. 139.

Dle přehledu knihovního fondu obsahovala knihovna premonstrátek 921 svazků. (Uvedeno v tabulce 8, s. 139).

¹⁵⁰ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 156-157.

¹⁵¹ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku*, s. 140.

¹⁵² Tamtéž, s. 130-131.

V roce 1822 koupil klášter kníže Karel Alexander Thurn-Taxis, avšak řádový život v konventu začal až později. V letech 1878 byl klášter pronajat sestřím řádu Navštívení Panny Marie - salesiánkám.¹⁵³ Ty zřídily penzionát pro výchovu dívek z bohatých rodin.¹⁵⁴ Vyučovaly se zde především cizí jazyky, společenské chování, náboženství a další středoškolské předměty. Činnost školy byla ukončena na počátku druhé světové války, kdy chotěšovský konvent sloužil jako ubytovna pro dívky, které pracovaly v blízkých muničních továrnách na nucených pracích. Byl tu také zřízen ženský starobinec, v němž sestry působily a pečovaly o nemocné ženy. Po odsunu německého obyvatelstva zůstávají v ústavu jen české řádové sestry. V roce 1950 je starobinec i se sestrami vystěhován a klášter obsadila Československá lidová armáda.¹⁵⁵

Po roce 1989 dochází k restitucím. Správou majetku je pověřena akciová společnost v Praze a po jejím zániku přebírá správu majetku obec Chotěšov. V roce 2010 byl klášter Chotěšov vyhlášen národní kulturní památkou. V současné době obci pomáhá dobrovolné občanské sdružení „Spolek Klášter Chotěšov“. To zajišťuje komentované prohlídky kláštera, organizuje benefiční akce, snaží se získávat finanční prostředky prodejem různých propagačních předmětů, pořádá výstavy, koncerty a jiné kulturní akce.¹⁵⁶ Dobrovolně, ochotně a s nadšením lidé z tohoto sdružení usilují o záchranu této historické památky.

4.1.6. Klášter v Teplé - 2. polovina 16. století do osvícenství

Opat Jan Kurz v době svého působení (1535-1559) pozvedl a utužil v klášteře řeholní kázeň a zřídil domácí teologické studium. Má silné sociální cítění, věnuje se charitativním činnostem, pro nemocné a potřebné zakládá špitál v Teplé. V roce 1550 zakládá klášterní školu pro 24 žáků, které vyučují bratři z Würzburgu a z Vratislavi.¹⁵⁷

Kurzovým nástupcem se stal opat Jan Myšín (někdy zvaný německy Mauskönig). Bojoval proti luteránství a pro šíření katolické víry zřizuje v roce 1572 školu ve městě Teplá.¹⁵⁸ Podporoval vzdělanost, sám se věnoval překladatelské činnosti a pečoval o rozvoj klášterní knihovny.¹⁵⁹

---

¹⁵³ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku*, s. 142.

¹⁵⁴ *Z deníku chovanky--: obrazy ze života v klášterním penzionátu před sto lety*, s. p.

¹⁵⁵ HLINOMAZ, M. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 214.

¹⁵⁶ *Klášter Chotěšov* [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.klasterchotesov.eu/?st=informace.

¹⁵⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 44-46.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 47. Dodnes školu připomíná latinské dvojverší nad vchodem do budovy (dnešní městský úřad v Teplé, obr. č. 11, 11a)

¹⁵⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 48.

Na přelomu 16. a 17. století za doby působení opata Ondřeje Ebersbacha dochází k dalšímu rozšiřování klášterní knihovny, také se rozvíjí věda a umění.¹⁶⁰

Existuje písemná žádost, v níž se opat Ebersbach pokusil o oficiální blahořečení zakladatele kláštera Hroznaty.¹⁶¹

Další období je pro klášter a jeho panství obdobím ztrát. V roce 1611 klášter vyhořel a poté proběhlo stavovské povstání. Během třicetileté války dochází k vyplenění okolních statků a existence kláštera je vážně ohrožena. Klášter byl i s knihovnou několikrát vydrancován, okolní vesnice se vylidnily. Rovněž dochází i k častým obměnám opatů, jejichž krátká působení v klášteře téměř nic neovlivnila.

Až s příchodem opata Jeronýma Ambrože (1741-1767) se panství začíná zvelebovat. Zasloužil se o barokní přestavbu několika kostelů v okolí. Vybavil klášterní kostel sochami světců od předního pražského sochaře Ignáce Platzera. Dal zhotovit nové varhany a kanovnický chór.¹⁶² Ambrož je považován za velmi vzdělaného muže, což dokazuje založením přírodovědné sbírky nerostů, zřizuje fyzikální kabinet, rozšiřuje knihovnu, zakládá sbírku kuriozit, která je později přínosem pro klášterní muzeum. Snažil se učinit z kláštera středisko věd a umění.¹⁶³ V klášterním gymnáziu se vyučují humanitní předměty, například teologie a filozofie, z exaktních věd jde především o matematiku.¹⁶⁴

Ambrož je osloven i samotnou císařovnou Marií Terezií a ta mu zadává úkol týkající se revizí a zmapování pozemků¹⁶⁵ v rámci reformy tzv. Tereziánského katastru.¹⁶⁶ Opat Ambrož se za splnění úkolu těší přízni a oblibě u dvora. Později mu je udělen doktorát teologie a církevního práva.¹⁶⁷

---

¹⁶⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 54.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 66.

¹⁶³ Tamtéž, s. 67.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 67.

¹⁶⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 68.

¹⁶⁶ BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek X., 1740-1792*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001, s. 43.

¹⁶⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 68.

V období působení tohoto opata jsou profesorem J. A. J. Scrinim¹⁶⁸ objeveny, analyzovány a popsány fyziologické účinky některých sirných a slaných pramenů na nedalekých klášterních pozemcích.¹⁶⁹ V tomto období je panství hospodářsky i ekonomicky silné, duchovně a kulturně bohaté.¹⁷⁰

4.1.7. Od osvícenství do počátku 20. století (1767-1913)

Ambrožovým pokračovatelem se stal osvícenský opat Heřman Kryštof, hrabě Trautmannsdorf (1767-1789).¹⁷¹ Přestože byl vysoce postaveným šlechticem, měl přátelský vztah k poddaným a silné sociální cítění. Zároveň pro svůj původ i dvorské chování nebyl příliš oblíben a byl kritizován za úpadek kázně v konventu. V době jeho působení v klášteře se namísto bohoslužeb konaly plesy a šermířské turnaje, zábavy a hony.¹⁷²

V roce 1770 zřídil v klášteře šlechtický konvikt,¹⁷³ kde se mladí šlechtici učili jízdě na koni, šermu a tanci. Za zřízení této školy s neduchovními disciplínami čelil opat značné kritice.

V roce 1772 zakládá opat Trautmannsdorf normální školu. Po rušení latinských škol prosazoval zřizování normálních škol, zejména na venkově (například v Úšovicích).¹⁷⁴ Snažil se o co možná nejvyšší vzdělání spolubratrů, a to hlavně ve vědeckých oborech, například v medicíně, astrologii, metalurgii.¹⁷⁵

Na jeho náklady vystudovalo přibližně třicet vybraných schopných hochů (sirotků). Jeho zásluhou vystudovali například lékař J. J. Nehr a P. Gruber a malíř J. J. Haidl.¹⁷⁶

V letech 1790 - 1869 vzniklo v tepelském kraji hodně školních budov. V roce 1869 byl novelizován školní řád (novelizace původního tereziánského z roku 1774).¹⁷⁷

---

¹⁶⁸ Profesor pražské univerzity razil myšlenku léčivé schopnosti minerálních pramenů. Scrinici svými rozbory pramenů doložil obsah minerálního plynu, zeminy, okru železitého, kamence a síry. Na Scriniciho popud vydala císařovna Marie Terezie v roce 1763 příkaz, aby všechny minerální prameny v dědičných zemích byly podrobeny rozboru. Podrobněji: Odborné časopisy. *Česká chemie a mineralogie* [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.odbornecasopisy.cz/index.php?id_document=41621.

¹⁶⁹ BUBEN, M., M. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, s. 124.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 69.

¹⁷² Tamtéž, s. 68-69.

¹⁷³ (z lat.) společné bydliště studujících (může se jednat například o internát pro studenty klášterních škol). *Ottův slovník naučný*, heslo konvikt, svazek XIV., s. 762.

¹⁷⁴ Dnes část města Mariánské Lázně.

¹⁷⁵ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 69.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ ŠVANDRLÍK, R. *Z Historie školství* [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.hamelika.cz/ostatni/skolstvi.htm.

Opat Trautmannsdorf dostal od císařovny Marie Terezie za zřizování triviálních a normálních škol pochvalné uznání.¹⁷⁸ Rovněž byl jmenován vrchním školním ředitelem v západních Čechách (pro Plzeňsko, Chebsko, Loketsko a Tachovsko).¹⁷⁹

Dne 6. prosince 1774 byl Marií Terezií vydán Všeobecný školní řád pro školy normální, hlavní a triviální v císařských a v dědičných zemích. Tento dokument prozatím doporučoval školní docházku dětem od 6 do 12 let,¹⁸⁰ od roku 1789 se školní docházka stala povinnou.¹⁸¹

4.1.8. Založení Mariánských Lázní

Johann Nepomuk Josef Nehr (1752-1820) pocházel z chudé rodiny a narodil se v Teplé. Tady po ukončení obecné školy absolvoval klášterní latinskou školu. Učitelé u chlapce vyzorovali mimořádný studijní talent. Tepelský opat Trautmannsdorf Nehra ve studiu výrazně podporuje a posílá ho na vysokoškolská studia do Prahy. Tam Nehr na náklady kláštera vystudoval medicínu a filozofii.¹⁸²

Po návratu do Teplé se stává klášterním lékařem (jediným na celém panství)¹⁸³ a dostává od opata úkol prozkoumat léčivé účinky minerálních pramenů v nedalekých Úšovicích.¹⁸⁴

Nehr dlouhodobě studuje a sleduje účinky pramenů na nemocných, provádí praktické pokusy, vše řádně zapisuje a analyzuje.¹⁸⁵ Vysledoval příznivé účinky pramenů vnitřně užívaných a také vyzoroval léčivé síly teplých koupelí. Později doktor Nehr nechává v blízkosti Křížového pramene postavit první zděný dům k ubytování pacientů.¹⁸⁶

Na Nehrovu přímluvu, opat Trautmannsdorf kupuje pozemky a lesy s prameny,¹⁸⁷ klášter tím rozšiřuje svůj majetek a do budoucna získává lukrativní místo k budování lázeňství. Touto dobrou investicí premonstráti přispěli k pozdějšímu založení města Mariánské Lázně.¹⁸⁸

---

¹⁷⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 69.

¹⁷⁹ ŠVANDRLÍK, R. *Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*. Nákladem vlastním, Mariánské Lázně, 2008, s. 11.

¹⁸⁰ BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny země Koruny české*, svazek X., s. 260.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 69.

¹⁸³ ŠVANDRLÍK, R. *Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*, s. 3.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 2-3.

¹⁸⁵ Lékařské knihy a spisy z oboru balneologie jsou dodnes uloženy v klášterní knihovně. HOFFMANN, F. *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá*, s. 897- 899.

¹⁸⁶ ŠVANDRLÍK, R. *Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*, s. 2-3.

¹⁸⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 69.

¹⁸⁸ ŠVANDRLÍK, R. *Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*, s. 1.

Po smrti opata Trautmannsdorfa a po několikaletém provizoriu nastupuje do čela premonstrátského kláštera další významná osobnost, kterou je opat dr. Chrysostomus Pfrogner (1801-1812).¹⁸⁹ Za jeho působení byl v roce 1805 do správy kláštera připojen filozofický ústav v Plzni a později v roce 1809 i plzeňské gymnázium. Tímto tématem se bude zabývat podrobněji další kapitola.

Po zemřelém Pfrognerovi nastupuje do funkce opata Karel Reitenberger, který rozvíjí stavební přeměnu dosud malých lázní, buduje nové lázeňské domy, dává vystavět cesty a zakládá město Mariánské Lázně. V roce 1818 se Mariánské Lázně stávají veřejnými lázněmi.¹⁹⁰

Nákladnými investicemi na budování lázní byl spolubratry kritizován. Je přinucen k rezignaci, odjíždí do Wiltenu u Innsbrucku a tam v roce 1860 umírá.¹⁹¹

Následovníci v dalších letech (1828-1887) pokračují v podpoře rozvoje lázní, město se stává stále známějším a vyhledávaným i zahraničními hosty. Lázně navštěvují známé osobnosti z kulturního života, například J. W. Goethe, J. Strauss, R. Wagner.

Z českých slavných návštěvníků je možno jmenovat Bedřicha Smetanu, Jana Nerudu a z významných státníků, kteří lázně navštívili, byl anglický král Edward VII. a císař František Josef I.¹⁹²

V roce 1892 za vlády opata Alfréda Clementsoa (1887-1900) došlo v klášteře k rozvoji hospodářství, zejména lesnictví a rybníkářství. Začala se kultivovat okolní krajina, v lázních je postavena nová kolonáda a ústřední lázně.¹⁹³

Po dobu 19. století byly Mariánské Lázně díky investicím jedním z hlavních zdrojů příjmů kláštera. Z výnosů lázeňského provozu se rozvíjí hospodářství, byl postaven pivovar, mlýn a nové budovy. Klášter se v roce 1898 finančně podílel na výstavbě železnice mezi Mariánskými Lázněmi a Karlovými Vary. Do Teplé se zavedl telegraf a telefon, byla tam zřízena pošta a spořitelna.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 72.

¹⁹⁰ ŠVANDRLÍK, R. *Johann Josef Nehr a Mariánské Lázně*, s. 21.

¹⁹¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 73.

¹⁹² Tamtéž, s. 76.

¹⁹³ Tamtéž, s. 75.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 231.

4.1.9. Období počátku 20. století a druhé světové války

Podle názoru Milana Hlinomaze je nejvýznamnější osobností ze všech tepelských opatů PhDr. Gilbert Johann Helmer¹⁹⁵ (1900-1944). Jeho přínosem je především budovatelská činnost v oblasti vědy. Pro badatelskou činnost zpřístupnil archiv a knihovní materiály, umožnil zapůjčení listin a spisů Historickému ústavu a duplicitní materiály věnoval knihovně Národního muzea.¹⁹⁶ V letech 1902-1907 dal opat Helmer postavit novobarokní křídlo, kam byly přeneseny umělecké a muzejní sbírky, ale především tu byla umístěna knihovna.¹⁹⁷

Za vlády opata Helmera došlo v roce 1925 k pozemkové reformě a po ní klášter přichází o většinu pozemků. Jak Milan Hlinomaz ve své monografii uvádí, opat Helmer hájí práva kláštera u Spojených národů v Ženevě. To se mu částečně podaří a klášter v Teplé si udrží své postavení.¹⁹⁸

V tomto období se začínají vyostřovat česko-německé nacionální rozpory. Po záboru pohraničí a následné okupaci byla nacisty zkonfiskována část majetku v Mariánských Lázních.¹⁹⁹

V klášteře byl zřízen tábor ženské německé pracovní služby, v budovách kláštera je dokonce vybudována porodnice dobrovolných nacistických svobodných matek.²⁰⁰ V blízkosti Teplé je zbudován zajatecký tábor, klášter je kontrolován gestapem, někteří řeholníci jsou dokonce uvězněni. Je jim zakázána pedagogická činnost, přesto se opatu Helmerovi s vynaložením velkého úsilí podařilo zachránit klášter před hrozícím zrušením.²⁰¹

Dne 6. května 1945 dochází k osvobození Teplé americkou armádou. V klášteře a v tepelské škole byla zřízena americká kasárna. Američtí vojáci v listopadu 1945 odcházejí a jsou nahrazeni armádou československou. V roce 1946 se provádí odsun Němců, spolu s nimi nedobrovolně odchází i několik německých řeholníků.²⁰²

Rozsáhlý klášterní majetek²⁰³ je převzat pod tzv. národní správu. Odsunutí řeholníci jsou nahrazeni řeholníky českými, do vedení opatství se dostává převor Heřman Josef Tyl.²⁰⁴

---

¹⁹⁵ HLINOMAZ, M. *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*, In Historický sborník Karlovarska VII., s. 144.

¹⁹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 76-77.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 231.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 233.

¹⁹⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 233.

²⁰⁰ V rozporu s církevním právem a řádem. HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 79.

²⁰¹ BUBEN, M., M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 127.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Podle Milana Bubna majetek kláštera činil šest dvorů, dvě pily, lesy a rybníky. BUBEN, M., M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 127.

²⁰⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 233.

4.2. Významná osobnost v Teplé ve 20. století - Heřman Josef Tyl

H. J. Tyl se narodil 31. července 1914 v Cakově na Hané. Po absolvování měšťanské školy a gymnázia nastupuje do noviciátu premonstrátské kanonie v Nové Říši. Mezi lety 1936-1941 studuje na teologické fakultě v Brně. Je vysvěcen na kněze a jmenován novicmistrem řádu v Nové Říši. V roce 1942 je zatčen jihlavským gestapem, po věznění v Jihlavě a Brně je spolu s několika dalšími premonstráty odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi. V srpnu 1943 je transportován do Buchenwaldu. Po osvobození tábora Američany onemocní tyfem, ale je z něho vyléčen v pařížské nemocnici. Do Čech se vrací v srpnu 1946.²⁰⁵

Strahovským opatem Jarolínkem je Tyl jmenován převorem se všemi právy a povinnostmi opata²⁰⁶ a vyslán do tepelského kláštera. Jeho úkolem byla obnova duchovního života nové, a to české řeholní komunity. Do kláštera byli přijatí první čeští novici. Přijetím nových členů Tyl nepřímo zabránil konfiskaci kláštera, neboť již nešlo o německý klášter, ale o českou komunitu.²⁰⁷

Tyl zorganizoval na počest zakladatele Hroznaty oslavu v podobě poutě. Tou byla vytvořena tradice oslav osvobození politických vězňů. Podle Tylových sepsaných vzpomínek byla uctěna památka vězňů z transportů smrti na pístovském²⁰⁸ hřbitově a blahoslavený mučedník Hroznata byl prohlášen za patrona politických vězňů.²⁰⁹

Na počátku roku 1950 je Tyl nezákonně zatčen Státní bezpečností. Je obviněn ze špionáže a vyzvědačství a pod touto záminkou je odsouzen k trestu odnětí svobody na 12 let. V roce 1958 se po podmíněčném propuštění vrací k rodičům a nastupuje jako skladník v JZD.²¹⁰

Po několika letech mu jsou prominuty vykonstruované tresty a navracena zpět všechna práva. V roce 1969 je ustanoven administrátorem děkanského úřadu v Mariánských Lázních.²¹¹ Později mu byl opět odňat souhlas k vykonávání duchovních činností. Po jmenování tepelským opatem v roce 1989 zahajuje obnovu liturgie v klášteře. Ale svou práci již nemůže vykonávat plnohodnotně. V roce 1992 ze zdravotních důvodů rezignuje a v prosinci roku 1993 umírá.²¹²

---

²⁰⁵ MUCHA, V. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.*, s. 18.

²⁰⁶ TYL, H. J. *Psancem*, s. 206.

²⁰⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 82.

²⁰⁸ Osada Pístov od 14. století patřila ke klášteru Teplá. Pístovská mohyla připomíná 68 obětí z konce 2. světové války, od roku 1946 se zde každoročně konají hojně navštěvované tryzny.

²⁰⁹ TYL, H. J. *Psancem*, s. 83.

²¹⁰ Tamtéž, s. 206-207.

²¹¹ TYL, H. J. *Psancem*, s. 208.

²¹² Tamtéž, s. 214.

Podle názoru Milana Hlinomaze byl H. J. Tyl jednou z nejvýznamnějších osobností tepelského kláštera 20. století. S tímto názorem lze jen souhlasit a výjimečnou osobnost i statečnost tohoto muže potvrdit.

V polovině dubna roku 1950 dochází k obsazení kláštera Československou lidovou armádou. Klášter je zrušen, řeholní majetek znárodněn, někteří řeholníci jsou odvečeni, jiní protiprávně vězněni (například již zmíněný převor J. H. Tyl).

Vzácné kříže, monstrance, různé zlaté předměty jsou zabaveny. Dochází k rabování a ničení. Československá lidová armáda klášter užívala až do roku 1978, během těchto let dochází k devastaci a pustošení kláštera.²¹³

Po roce 1978 klášterní majetek získává do své správy Krajský státní ústav památkové péče, který však z nedostatku finančních prostředků žádné opravy v klášteře neprováděl, a tak objekty ještě více pustly.²¹⁴

Ke změně došlo až po pádu komunismu, kdy v rámci restitučních nároků je klášter navrácen zpět premonstrátskému řádu. Zdevastovaný majetek je postupně asanován a opravován. Byly obnoveny střechy konventu, provedena plynofikace a obnoven větrací systém v knihovně.

V současnosti stále probíhají opravy objektů, klášterní park byl upraven a slouží veřejnosti jako meditační a rekreační prostor. V konventní kapli probíhají pravidelné bohoslužby, konají se zde poutní slavnosti a různá duchovní setkání. Každoročně v rámci Dnů evropského dědictví jsou pořádány kulturní akce s bohatým programem. V současné době je možné navštívit stálou výstavu s názvem „Perzekuce církve“ (o politickém pronásledování v letech 1948-1989). Ke klášteru neodmyslitelně patří i bohatě vybavená knihovna, která slouží především odborné veřejnosti k badatelským činnostem.²¹⁵

---

²¹³ BUBEN, M., M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 127.

²¹⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 145.

²¹⁵ Tamtéž, s. 146.

4.3. Klášterní knihovna v Teplé

Knihovni sbírka nepochybně patřila ke klášteru již od samého počátku. První sbírky byly dovezeny ze Strahovského kláštera. Jednalo se především o duchovní a bohoslužebné texty (misály, homiletika nebo právní spisy), které byly pro řádný chod komunity naprostou nutností.²¹⁶

Za prvořadou a cennou písemnost se považuje Hroznatova závěť z roku 1197. Nejcennějším rukopisem je Hroznatova legenda (*Vita fratris Hroznatae, Canoniae Teplenaе fundatoris*).²¹⁷ Její vznik je odhadován na rok 1259 a je potvrzen její tepelský původ.²¹⁸ Dalším velmi významným rukopisem je tzv. Codex Teplensis. Jde o biblický překlad do němčiny, který byl sepsán na konci 14. století.²¹⁹ Neméně důležitou písemností je modlitební kniha krále Ladislava Pohrobka (1453) a liturgické kodexy opata Zikmunda.

První významný rozmach knihovního fondu nastává ke konci 15. století v době působení opata Zikmunda Hausmanna, který je považován za zakladatele klášterní knihovny. Z tohoto období se dochoval vzácný exemplář misál opata Zikmunda Hausmanna z roku 1460.²²⁰ Podle dochovaných signatur je pravděpodobné, že na přelomu 15. a 16. století bylo v klášterním fondu kolem 150 kusů knih. Zajímavostí z té doby je jejich ukládání. Byly položeny na pulty či police vleže a opatřeny štítkem na přední straně.²²¹

Dalším významným obdobím pro knihovnu je doba pobělohorská, v níž dochází ke konfiskacím majetku českých vzdělanců a kdy tento majetek (knihovni fond) je rozdělen do klášterních knihoven. K dalšímu nárůstu knih dochází v době rušení klášterů za doby vlády Josefa II. Tehdy část knihovního fondu z kláštera Chotěšov se přemístila právě do Teplé. Klášterní sbírka se výrazně rozšířila za dob působení opatů Trautmannsdorfa a Ambrože v 18. století. Podle Hlinomaze se nejvíce o rozmach knihovni sbírky zasloužil opat Helmer ve 20. století.²²²

---

²¹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 148.

²¹⁷ TYL, H. J. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*. Vyd. 1., Plzeň: Klášter Teplá, 1947, s. 64.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ SCHMIDT, Erhard, ed. a VOGT, Gilbert, ed. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. 1. Aufl. Donauwörth: Auer, 1993, s. 81. (Codex 19). „Älteste deutsche Bibel.“(nejstarší německá Bible, první překlad Nového zákona do němčiny).

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Stručné dějiny klášterní knihovny [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz/knihovna.html#historie. (Až od 17. století byly knihy ukládány ve svislé poloze).

²²² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 155.

V letech 1902-1905 bylo vystaveno novobarokní křídlo podle architekta Josefa Schaffera a stavitele Franze Krause. V nových prostorách byla zřízena pracovna knihovníka, čítárna, prostory pro uchování rukopisů a vzácných tisků.²²³

Byly tu zřízeny i místnosti pro umístění muzejních a uměleckých sbírek, ale především tady byl vybudován velký barokní knihovní sál o rozměrech 24,2m délky, 12m šířky a 15,5m výšky.²²⁴ Hlavní sál knihovny má dvě galerie s kovaným zábradlím s dubovými úložnými skříněmi, na nichž jsou umístěny busty významných tepelských opatů. Nepřehlédnutelná je nástropní freska od Karla Krattnera, ozdobená bohatou štukaturou.²²⁵

Je třeba se také zmínit o neocenitelné práci knihovníků, kteří systematickou činností, různými soupisy a katalogizacemi přispěli k přehlednému uspořádání knihovny. Těmito významnými muži byli zejména Filip Klimeš, Milo Nentwisch a Václav Vacek.²²⁶ Knihovna patří k unikátnímu kulturnímu bohatství kláštera. Může se pyšnit více než 100 000 svazky, z nichž je 1149 rukopisů a 45 středověkých kodexů. Po strahovské knihovně je druhou největší klášterní knihovnou v České republice.²²⁷

Obsahově převládají teologická a liturgická díla, rukopisy a prvotisky sloužící zájmům premonstrátského řádu. Zastoupena jsou také díla s tematikou filozofie, historie, z exaktních věd matematika a geometrie, dále jazykověda a medicína.²²⁸

V současné době se nejvzácnější a nejstarší tisky i rukopisy z původního tepelského knihovního fondu nacházejí v Národní knihovně České republiky.²²⁹

Svým rozsahem sbírek a bezpochyby historickým významem je tepelská knihovna kulturní cenností západních Čech.

---

²²³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 155.

²²⁴ TYL, H. J. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*, s. 56.

²²⁵ Tamtéž, s. 56-58.

²²⁶ Tamtéž, s. 60.

²²⁷ Tamtéž, s. 151.

²²⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 148.

²²⁹ Stručné dějiny klášterní knihovny [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz/knihovna.html#historie.

4.4. Zakládání škol v působnosti kanonie v Teplé

Již od samého počátku si představení kláštera uvědomovali důležitost a potřebnost vzdělání nejen pro členy řádu, ale zejména pro děti a dorost jakožto budoucí duchovenstvo. Hlavními požadavky na nově zřízených školách bylo čtení, psaní, počítání, církevní zpěv, porozumět Písmu svatému a zvládat výklad liturgických textů.

Nejprve se zakládaly tzv. latinské školy v kláštorech, později s rozvojem měst se zřizovaly školy městske. Za opata Jana Mausköniga byla založena škola ve městě Teplá v blízkosti kostela sv. Jiljí.²³⁰

Na venkově, například v Rájově, v Úhercích a v Úšovicích, byly zřízeny tzv. školy normální (se státní normou vyučování).²³¹

V latinské klášterní škole vystudoval Jan z Teplé, který je podle Hlinomaze považován za významného německy píšícího básníka. Dalšími úspěšnými studenty, které klášter vychoval a podporoval i při dosahování akademických titulů, byli například lékaři Nehr, Gruber nebo vědec Martin David.²³²

Je třeba uvést další významný počín premonstrátského řádu, jímž je zřízení řádového teologického učiliště, kde se vzdělával kněžský dorost z celých Čech. Jednalo se o pražskou kolej pojmenovanou po zakladateli premonstrátského řádu - Norbertinum.²³³

Jak již bylo uvedeno, v 18. století se o vznik moderního školství zasloužil osvícenský opat Trautmannsdorf, jeden z průkopníků školských reforem, který se snažil vzdělávat děti poddaných a nemajetných již od útlého věku.²³⁴

Podle Milana Hlinomaze byl nevýznamnějším působištěm tepelských pedagogů filozofický ústav a gymnázium v Plzni.²³⁵

---

²³⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 201.

²³¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 69.

²³² Tamtéž.

²³³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 203.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

4.5. Filozofický ústav v Plzni

V období osvícenských tereziánských reforem docházelo ke změnám rakouského školského systému, vznikaly nové školské ústavy a instituce. Vznik plzeňského soukromého gymnázia podnítl tepelský opat Chrysostomus Pfrogner, který se zasloužil o vybavení ústavu knihami pocházejícími z tepelského kláštera.²³⁶

3. listopadu roku 1804 byl při plzeňském gymnáziu slavnostně otevřen filozofický ústav s dvouletým studiem humanitních oborů.²³⁷ Studium filozofie bylo samostatné, navazovalo na gymnaziální vzdělání a mělo připravit studenty na studium akademické. Premonstráti z Teplé byli pověřeni správou, vedením ústavu a také z velké části tvořili profesorský sbor. Postupně se ujímali i učitelských míst na gymnáziu. Vyučovala se zde logika, latina, filozofie, dějepis, matematika a další učební předměty.²³⁸

Městští zastupitelé vyhověli požadavkům na zřízení fyzikální a chemické laboratoře, zvláštní místnosti pro matematiku, bytů pro učitele a umožnili vybudovat přístavby k bývalému klášteru dominikánek.²³⁹ Vznikla tak monumentální budova školy s kvalitním prostředím pro výuku, s vysokou pedagogickou úrovní, jedna z nejlepších v Čechách ve své době.²⁴⁰ Tento ústav se stal střediskem vzdělání a kultury, jeho vysoká úroveň vzdělání byla uznávána a obdivována. Jedním z obdivovatelů byl básník a spisovatel J. W. Goethe, který pochvalně filozofický ústav nazval „*plzeňským palácem studií*“.²⁴¹ Osobně se znal s premonstrátskými profesory, zejména se Stanislavem Zauperem, k němuž ho pojilo přátelství.

Za zmínku stojí i další školský ústav v Plzni, jímž bylo Německé státní gymnázium. I na něm působili tepelští pedagogové převážně německé národnosti, například již zmíněný Stanislav Josef Zauper, prefekt Steinhauser, fyzik Gilbert Gustav Beer, přírodovědec Robert Totzauer, historikové Grassl a Brandl, germanista Gilbert Helmer.²⁴²

Z méně početných českých pedagogů tu vyučoval češtinář a buditel Josef Vojtěch Sedláček, filozof a literát Josef František Smetana, (o nichž se podrobněji píše níže - v článku 4.1. a 4.2.). Dále profesor dějin Hugo Jan Karlík, spisovatel Alfons Jelínek, profesor latiny Arnold Šindelář a filolog Salesius Dvořák.²⁴³

---

²³⁶ Tamtéž, s. 204.

²³⁷ ČEPELÁK, V. BĚLOHLÁVEK, M. KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství v Plzni, 1967, s. 28.

²³⁸ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*. Vyd. 1., V Plzni: Krajské nakl., 1958, s. 30.

²³⁹ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁰ ČEPELÁK, V. BĚLOHLÁVEK, M. KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II.*, s. 28.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 205.

²⁴³ Tamtéž.

Mezi úspěšné známé studenty a absolventy filozofického ústavu patřil například básník Jan Marek (známější pod pseudonymem Jan z Hvězdy), hudební skladatel Bedřich Smetana,²⁴⁴ lékař, pedagog a politik Josef Škoda (otec Emila Škody, zakladatele strojírenské továrny v Plzni) a také básník, filozof a obrozenec Josef Jaroslav Kalina.²⁴⁵

5. VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ŠKOLSTVÍ A VĚDY

Cílem této kapitoly je přiblížit působení vybraných představitelů premonstrátského řádu v oblasti školství, kultury, vzdělávání a prosazování buditelských a obrozeneckých myšlenek. Jedním z významných reprezentantů tepelského kláštera, který se v první polovině 19. století výrazně zasloužil o výchovu a vzdělání na Plzeňsku, je PhDr. Josef Vojtěch Sedláček.

5.1. PhDr. Josef Vojtěch Sedláček (1785-1836)

Narodil se v české rodině váženého měšťana, mydlářského mistra v Čelákovících. Již v dětství projevoval zvědavost; zajímal se o hudbu, jeho oblíbenou činností byla četba. V jedenácti letech mu zemřel otec a matka synovy studie nemohla finančně podporovat. Ale Sedláčkův talent pro studia nebyl lhostejný jeho učitelům a posílají ho do Prahy studovat gymnázium. Během Sedláčkova vzdělávání si jeho nadání pro matematiku a fyziku všímá profesor Kašpar Meissner a podporuje ho v dalším studiu.²⁴⁶

Později se díky profesorovi zapisuje do seznamu kandidátů premonstrátského řádu do Teplé. Po ukončení gymnázia pokračuje ve studiu na univerzitě, kde je ovlivněn filozofickými přednáškami svého profesora Bernarda Bolzana.²⁴⁷ Již během studií se u Sedláčka začínají projevovat osvícenské a obrozenecké myšlenky. Hrdě se hlásí k vlastenectví a zároveň si uvědomuje, že je potřeba posilovat národní smýšlení a v tomto duchu vzdělávat další generace.²⁴⁸ Po studiích pobývá přibližně tři roky v Teplé a v roce 1810 nastupuje jako profesor matematiky do filozofického ústavu v Plzni.²⁴⁹

---

²⁴⁴ ČEPELÁK, V. BĚLOHLÁVEK, M. KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II.*, s. 67.

²⁴⁵ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 34-35.

²⁴⁶ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 12-13.

²⁴⁷ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 15.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 17.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 28.

Po vydání jazykového dekretu (v roce 1816), ve kterém bylo požadováno vyučovat na školách v českém jazyce, se Sedláček dobrovolně tohoto úkolu ujímá a jako jediný profesor na filozofickém ústavu češtinu vyučuje.²⁵⁰ Studentům vštěpoval pravidla české mluvnice, vyučoval literaturu, vzbudil zájem o čtení českých knih, začal posilovat u studentů vlastenecké cítění a lásku k českému jazyku.²⁵¹ Založil čtenářskou společnost, studentům půjčoval knihy a časopisy. Napsal oslavnou báseň „*Citové Čechů*“ a ódu „*Na Plzeň*“, sepsal a vydal česky psané učebnice.

Bojoval za zachování a rozvíjení češtiny nejen ve školách, ale i na veřejnosti a především na venkově. Snaží se zlepšit výchovu, zakládá českou triviální²⁵² školu v Plzni a později i opatrovnu pro malé děti (mateřskou školu).²⁵³

V únoru roku 1836 český vlastenec a buditel J. V. Sedláček umírá. V jeho práci pokračuje další významný premonstrátský vzdělanec a národní buditel Josef František Smetana.²⁵⁴

5.2. Josef František Smetana (1801 - 1861)

Pochází z rodiny panského zahradníka z obce Svinišťany u České Skalice. Během studií na gymnáziu v Hradci Králové osobně poznává českého spisovatele a dramatika V. K. Klicperu.²⁵⁵ Později se na studiích v Praze seznamuje s Josefem Jungmannem. Vstupuje do premonstrátského řádu v Teplé a po dokončení studií je v roce 1825 vysvěcen na kněze. V roce 1831 nastupuje jako profesor na filozofický ústav v Plzni, věnuje se fyzice, přírodním vědám a navazuje na práci svého předchůdce J. F. Sedláčka. Prosazuje český jazyk, snaží se vychovávat své studenty k vlastenectví. Velmi kriticky poukazuje na přehlížení rodného českého jazyka a přesvědčuje o nutnosti výchovy a vzdělání v mateřském jazyce.²⁵⁶

Za důležité také pokládá technické vzdělání, o němž je přesvědčen, že bude v budoucnu přínosem pro rozvoj začínajícího průmyslu. Zasazuje se o zřízení odborného průmyslového školství. To se podaří v roce 1840, kdy jsou zahájeny první přednášky.

---

²⁵⁰ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 57.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Triviální tj. (podle 3 základních výukových předmětů tzv. „trivia“ čtení, psaní a počítání).

²⁵³ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 113.

²⁵⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 209-210.

²⁵⁵ ČEPELÁK, V.; BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II.*, s. 63.

²⁵⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*, s. 26-27.

Smetana tu přednáší fyziku, zaměřuje se především na praktickou výuku předváděním různých zajímavých pokusů.²⁵⁷

Pro posluchače sepisuje ve spolupráci s Josefem Jungmannem první česky psanou učebnici fyziky s názvem „*Silozpyt čili Fyzika*“. Dalším dílem je učebnice „*Základové hvězdosloví a astronomie*“.²⁵⁸

Důležitou součástí Smetanova života je divadlo, především ochotnická představení, která se snaží organizovat pro širokou veřejnost.

Jeho cílem je prosazovat češtinu v divadelních hrách.²⁵⁹ České ochotnické spolky plnily důležitou funkci pro šíření českého jazyka a svými divadelními hrami vedly veřejnost k národnímu uvědomění.

Smetana se dále zasloužil o založení veřejné knihovny a čítárny, staral se o šíření českých knih, časopisů a novin. Jeho zásluhou se v Plzni začaly vytvářet spolky a sdružení, ve kterých se začínají projevovaly obrozenecké myšlenky a národní cítění.²⁶⁰

Kromě toho je třeba se zmínit, že J. F. Smetana byl starším bratrancem slavného hudebního skladatele Bedřicha Smetany, který rovněž studoval na plzeňském gymnáziu.²⁶¹

5.3. Martin Alois David (1757 – 1836)

Narodil se v obci Dřevohryzy²⁶² v rodině drobného rolníka. Nadaného chlapce si povšiml tehdejší tepelský opat Trautmannsdorf a rozhodl se umožnit chlapci vzdělání. Svěřuje hoča na výchovu k řádovému knězi Ludolfu Richterovi, aby ho připravil na vstup do klášterního gymnázia. Studia v Teplé M. David ukončuje v devatenácti letech a následně studuje v Praze filozofii, současně teologii, věnuje se tzv. vyšší matematice, fyzice a astronomii. V roce 1780 vstupuje do premonstrátského řádu a přijímá řádové jméno Alois.²⁶³

²⁵⁷ ČEPELÁK, V.; BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II.*, s. 65-66.

²⁵⁸ TYL, H. J. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*, s. 26.

²⁵⁹ Divadelní hry se výhradně hrají v němčině.

²⁶⁰ ČEPELÁK, V.; BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. a kol. *Dějiny Plzně II.*, s. 70.

²⁶¹ ŘEHÁK, T.; CHALOUPKOVÁ, J. *Minulost tepelského kláštera premonstrátů v dokumentech: katalog výstavy archiválií, pořádané k 800. výročí založení kláštera*. Teplá: Klášter premonstrátů Teplá, 1994, 47 s. Hroznatova mísa, s. 12.

²⁶² Dnes již zaniklá obec, (německy „*Zeberheisch*“) patřila premonstrátskému klášteru Teplá, v blízkosti města Toužim na Karlovarsku.

²⁶³ HLINOMAZ, M.; MILDORFOVÁ, L. *Alois Martin David (8. 12. 1757 – 28. 2. 1836), K 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*. In Sborník Muzea Karlovarského kraje 16/2008., s. 125.

M. A. David obdivuje dílo a osobnost Isaaca Newtona, zajímá se o astronomii, zeměpis a mechaniku. Ucházel se o místo adjunkta (pomocného úředníka) v pražské hvězdárně v Klementinu a to v roce 1789 získává.²⁶⁴ Provádí astronomická pozorování, vede výzkum spočívající v astrologických měřeních, na jejichž základech určuje zeměpisné souřadnice.²⁶⁵

Po smrti ředitele Antonína Strnada nastupuje na jeho pozici a stává se čtvrtým ředitelem klementinské observatoře. Od České královské společnosti nauk dostává M. A. David úkol vypracovat novou topologii Čech, přesně určit a zaměřit různá města.

Na základě takto získaných bodů sestrojil přesnou mapu. Novou mapu vydává za podpory Strahovského kláštera v roce 1819.²⁶⁶

Ze získaných údajů upřesňuje i nadmořské výšky. Spolu se svými kolegy určuje zeměpisné šířky a délky různých míst Čech a tím obohacuje kartografické údaje. Postupně získává doktorský a profesorský titul, v roce 1800 je jmenován řádným členem a později předsedou České královské společnosti nauk, v roce 1805 se stává děkanem a v roce 1816 rektorem pražské univerzity.²⁶⁷ Za svůj přínos vědě získává řadu poct a ocenění nejen v Čechách, ale i v zahraničí.²⁶⁸ Významné pocty se mu dostane od rakouského císaře Františka I. v roce 1815 udělením zlaté medaile za civilní zásluhy. V roce 1830 získává čestný titul císařsko - královské rady.²⁶⁹

I přes svoji značnou vytíženost nezapomíná na tepelský klášter. Ihned po převzetí plzeňského gymnázia pod správu tepelských premonstrátů zakupuje M. A. David z vlastních zdrojů přístroje a vybavení pro fyzikální kabinet této školy.²⁷⁰

Svými vědeckými výsledky, publikováním řady odborných spisů a mnohými získanými oceněními se M. A. David stává významnou vědeckou osobností nejen tepelského kláštera. Uznáním a oceněním Davidovy vědecké práce je trvalá památka na tohoto vědce ve vesmíru. Astronomická unie v USA zaregistrovala (na základě návrhu J. Tiché a M. Šolce) v roce 2001 planetku č. 6385 pod názvem „Martindavid“.²⁷¹

---

²⁶⁴ *Ottův slovník naučný*, heslo David Martin Alois, svazek VII., s. 90-91.

²⁶⁵ HLINOMAZ, M.; MILDORFOVÁ, L. *Alois Martin David*, s. 128-129.

²⁶⁶ HLINOMAZ, M.; MILDORFOVÁ, L. *Alois Martin David*, s. 129, 135.

²⁶⁷ *Ottův slovník naučný*, heslo David Martin Alois, svazek VII., s. 90-91.

²⁶⁸ Podrobně: HLINOMAZ, M.; MILDORFOVÁ, L. *Alois Martin David*, s. 132.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 132.

²⁷⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 204.

²⁷¹ Tamtéž, s. 209. Další informace jsou dostupné z: Planetka Martin David [online]. [citace 8. 3. 2015]. www.stelweb.asu.cas.cz/publications/planetky/detail.phtml?number=6385 .

6. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se věnovala historickému popisu činnosti premonstrátského řádu na území západních Čech, a to konkrétně kláštera v Teplé a kláštera v Chotěšově.

První část práce seznamuje čtenáře se zakladatelem premonstrátského řádu svatým Norbertem a je také nastíněn vznik a vývoj řádu ve 12. století na území dnešní Francie. Pak se práce krátce zmiňuje o zakládání premonstrátských klášterů a jejich dataci vzniku v českých zemích. Ve stručnosti je charakterizována i organizace a struktura řádu.

V následující kapitole je přiblížena historie samotného založení kláštera v Teplé na konci 12. století. Představena je osobnost a život blahoslaveného Hroznaty, zakladatele tepelského kláštera. Údaje doložené historiky jsou prokládány citacemi z nejstaršího dochovaného rukopisu „*Vita fratris Hroznatae*“ jakožto první písemné zmínky o kláštorech Teplá, Chotěšov a samotném Hroznatovi. Dále se práce zabývá založením kláštera Chotěšov a seznamuje čtenáře s osobností - spoluzakladatelkou kláštera ctihodnou Vojslavou.

Nespornou a důležitou historickou úlohou kláštera Chotěšov byla činnost duchovní, ale zejména je třeba vyzdvihnout jeho kolonizační a hospodářskou činnost. Vzhledem k obsáhlosti dějin kláštera Chotěšov, nemohla tato práce pojmout značné množství dobových událostí, proto je tu jen stručně nastíněn krátký přehled jeho dějin. Ale poskytuje se možnost dále zpracovat a zmapovat takto rozsáhlé téma.

Je nutné podotknout, že se premonstrátky v dobách svého působení nemohly na vzdělání ani kulturu mimo klášter nijak podílet. Jednak byly uzavřeny v přísné klauzuře a za druhé (podle mého názoru) taková aktivita žen byla v té době naprosto nepřipustná.

Chotěšovský klášter zažil doby rozkvětu, kdy byl zvelebován a hospodářsky se mu značně dařilo, kdy se významně podílel na kultivaci krajiny jižního Plzeňska a stal se kolonizačním centrem svěřené oblasti. Doby rozvoje byly ovšem vystřídány obdobím pádů, a to zejména v dobách válek, kdy byl klášter ničen a pleněn. Po zrušení kláštera v roce 1782 byl krátce klášter v 19. století sídlem světským. V roce 1878 byl konvent pronajat řádu Navštívení Panny Marie, následně ve 20. století tady pobývá armáda, po jejímž odchodu je klášter neobydlen a komplex v podstatě chátrá.

Stěžejním tématem a cílem této práce je analyzovat činnost premonstrátského řádu a popsat jeho přínos ke vzdělanosti a kultuře na území západních Čech. Ve čtvrté kapitole je zpracován stručný chronologický přehled začleněný do podkapitol. V každé z nich se práce snaží přiblížit jednotlivá historická období přibližně po jednom století.

Na základě analýzy dostupných pramenů je zřejmé, že tepelští premonstráti byli výbornými hospodáři a i v těžkých obdobích se snažili uvážlivě reagovat a řešit vzniklé situace ku prospěchu kanonie. Snažili se svou činností směřovat jak k ekonomickému, tak duchovnímu rozvoji, ale především se významně zasloužili o rozvoj a šíření vzdělanosti. Tato práce poukázala na skutečnost, jak se během osmisetleté existence tepelského kláštera rozvíjela výchova a vzdělanost na území spravovaném premonstrátským řádem, potažmo v regionu západních Čech. Nejvýrazněji se o rozvoj vzdělanosti zasloužil například opat Mauskönig, za jehož působení dochází ke zřizování prvních škol. V období osvícenství má největší podíl na šíření vzdělanosti a kultury opat Trautmannsdorf. Za jeho vlády došlo na Tepelsku a Plzeňsku k razantnímu nárůstu školských ústavů. Zasadil se o vyšší a akademická vzdělání řady studentů, kteří se později sami podíleli na vzdělávání další generace. Klášter Teplá se mimo jiné zasloužil i o výzkum léčebných účinků minerálních pramenů v okolí a tím významně přispěl k založení města Mariánské Lázně, k rozvoji lázeňství, rozkvětu kultury, umění a také k rozmachu cestovního ruchu v kraji.

V práci je dále představen velmi cenný unikát v regionu, kterým je druhá největší knihovna v České republice. Zasluhou tepelských premonstrátů mohou tady návštěvníci dodnes shledat vzácné knižní exponáty, z nichž se čerpaly vědomosti po dobu osmi set let existence kláštera v Teplé.

V posledních částech práce je popsáno období 19. století. Tehdy byl převzat do správy tepelských premonstrátů filozofický ústav a gymnázium v Plzni. Svým pedagogickým působením v těchto vzdělávacích ústavech ovlivnili růst vzdělanosti budoucí generace, zároveň přispěli k rozvoji vzdělání i u studentů pocházejících z nejnižších nemajetných společenských vrstev. Mnozí z absolventů se pak sami aktivně podíleli na výchově a vzdělání dalších studentů. Na závěr bakalářské práce je vyzdvížena záslužná činnost Josefa Vojtěcha Sedláčka, Josefa Františka Smetany, mimořádných osobností, a je zde prezentována jejich významná pedagogická a obrozenecká činnost spojená s prosazováním českého jazyka na Plzeňsku. Dále práce představuje Martina Aloise Davida, nejvýznamnější vědeckou osobnost tepelského konventu, jehož vědecká činnost významně přispěla k rozvoji kartografie, geografie a astronomie.

Po provedení celkového shrnutí a porovnání činností obou klášterů je třeba zdůraznit, že protějšek tepelské kanonie - klášter Chotěšov měl v historii odchylné postavení a možnosti než klášter Teplá. Z důvodu naprosté odlišnosti činností, rozdílných dějinných událostí, kdy byl například klášter Chotěšov v roce 1782 zrušen, byla tepelská kanonie v 18. a 19. století v největším hospodářském rozmachu. Vzhledem k těmto odlišnostem by činnosti a působení obou klášterů nebylo patřičné srovnávat.

Studium literatury, získávání informací a časté návštěvy míst spojených s tematikou ke zpracování této práce mne obohatily a zvýšily můj zájem o historii regionu, v němž žiji. Domnívám se, že stanovený cíl této práce byl naplněn. Její přínos spatřuji v tom, že v kontextu dějin byly zpracovány a předloženy informace o působení premonstrátského řádu na území západních Čech. V práci jsem se pokusila přiblížit činnosti premonstrátů a jejich přínos ke vzdělanosti a kultuře. Samozřejmě tu stále zůstává prostor pro další pokračování v bádání, nabízí se zmapovat a publikovat rozsah působení tepelských premonstrátů v plzeňských školských ústavech v době národního obrození.

7. RESUMÉ

The key focus of this thesis lies on a research of the activities of The Premonstratensians Order with the aim to analyse and describe their contributions to the culture and education in Western Bohemia. Through a thorough research of all available resources it was possible to conclude that Premonstratensians of Teplá were highly competent administrators of the wealth of The Order putting emphasis on the convent's growth at all times. They focused on an economic as well as spiritual development. One of their key areas of focus was education. This thesis highlighted the impact of The Order on the rise of the level of education, in the areas administrated by Premonstratensians and in Western Bohemia, during the eight hundred years of the existence of the Premonstratensians Abbey in Teplá. One of the leading personalities who contributed to the development of education and who initiated establishing of a number of schools was the Abbot of Teplá, Jan Mauskönig. Another key personality involved in the development of a significant number of educational establishments in the Plzeň and Teplá regions was the Abbot Trautmannsdorf who hold the post during the Age of Enlightenment. Trautmannsdorf motivated his students to higher academic achievements. These students then contributed to the academic education of the future generations. Teplá Abbey was a leading institution involved not only in educational activities but also in research. The research of the local thermal springs and their healing effects was an important milestone in the establishment of the town of Mariánské Lázně, development of culture, arts and the tradition of spas in the region.

Furthermore, the thesis focused on one of the unique features of the Teplá region – the second biggest library in the Czech Republic. During the eight hundred years of their existence Premonstratensians of Teplá compiled many highly-valuable and rare books and documents which are still available to the library's visitors until the present day.

The final chapters of the thesis focus on the 19th century when the Premonstratensians took over the administration of the philosophical institute and the grammar school in Plzeň. Their pedagogical activity impacted on the educational growth not only amongst wealthy students but also amongst students from poor families.

During the eight hundred years of their existence The Premonstratensians of Teplá focused on the spiritual activities as well as other areas. They were involved in the shaping of the landscape with a significant impact on the cultivation and agricultural development. In the educational sector they initiated establishing of many educational institutions.

Their research and pedagogical activities in Western Bohemia had also a high importance. Finally, they supported the cultural development in the region.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ARDURA, Bernard.; DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohème, Moravie et Slovaquie*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 1993, 61 s. ISBN 8070667680.

ADAMAITIS, Zuzana.; BÄUMLOVÁ, Michaela. *Item plures et alios libros: knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2009. 138 s. ISBN 978-80-7050-578-6.

BĚLINA, Pavel, KAŠE, Jiří a KUČERA, Jan Pavel. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek X., 1740-1792*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001. 766 s. ISBN 80-7185-384-4.

BLÁHOVÁ, Marie et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s., 8 s. příloh barevných fotografií. ISBN 80-7185-265-1.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003, 163 s. ISBN 8072770845.

ČEPELÁK, Václav.; BĚLOHLÁVEK, Miloslav.; KOVÁŘ, Jaromír.; a kol. *Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství v Plzni, 1967, 297 s. ISBN neuvedeno.

HLINOMAZ, Milan. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2009, 236 s., 8 s. barev. obr. příl. ISBN 9788086829463.

HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 2003, 317 s. Malé karlovarské monografie, sv. 2. ISBN 8023903373.

HLINOMAZ, Milan. *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*. In Historický sborník Karlovarska VII. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 1999. ISSN 1240-9401.

HLINOMAZ, Milan.; MILDORFOVÁ, Lucie. *Alois Martin David (8. 12. 1757 – 28. 2. 1836). K 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*. In Sborník Muzea Karlovarského kraje 16/2008. ISBN neuvedeno.

HOFFMANN, František. *Soupis rukopisů knihovny Kláštera premonstrátů Teplá = Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Monasterii Teplensis Ordinis Praemonstratensis. Díl II., Zlomky a rejstříky*. Vyd. 1. Praha: Archiv Akademie věd ČR, 1999. 581-1024 s. Studie o rukopisech. Monographia, 3. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica; 1. ISBN 80-902464-7-8.

JÁNSKÝ, Jiří. *Hroznatovci a páni z Gutštejna*. 1. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009, 567 p. ISBN 8087316029.

JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Ilustrace Petr Chotěbor. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, 173 s. ISBN 8085245116.

KRČEK, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013, 193 s. ISBN 9788026102502.

KUBÍN, Petr. *Blahoslavený Hroznata: kritický životopis*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 284 s. Historica (Vyšehrad). ISBN 807021418x.

MUCHA, Vojtěch, ed. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. 1. vyd. Teplá: Kanonie premonstrátů Teplá, 2005. 159 s. ISBN 80-86256-40-5.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. V. díl. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. 1892, 894 s. ISBN nevedeno.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Heslo David Martin Alois, svazek VII., s. 90-91. Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. 1893, 957 s. ISBN nevedeno.

PIŤHA, Petr. *Svatý Norbert*. Vydal Zvon, české katolické nakladatelství v Praze, 1990, 56 s. ISBN 80-7113-012-5.

ŘEHÁK, Tadeáš Zdeněk.; CHALOUPKOVÁ, Jana. *Minulost tepelského kláštera premonstrátů v dokumentech: katalog výstavy archiválií, pořádané k 800. výročí založení kláštera*. Teplá: Klášter premonstrátů Teplá, 1994. 47 s. Hroznatova mísa. ISBN nevedeno.

ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert a jeho dílo*. Řím: Křesťanská akademie, 1971, 302 p. ISBN nevedeno.

SCHMIDT, Erhard, ed. a VOGT, Gilbert, ed. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. 1. Aufl. Donauwörth: Auer, 1993. 183 s. ISBN 3-403-02385-0.

SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. [Vyd. 1.]. V Plzni: Krajské nakl., 1958, 137 p. ISBN nevedeno.

ŠVANDRLÍK, Richard. *Johan Josef Nehr a Mariánské Lázně*. Nákladem vlastním, Mariánské Lázně, 2008, 30 s. ISBN nevedeno.

TYL, Heřman Josef. *Klášter Teplá*. [Vyd. 1.]. V Plzni: [Klášter Teplá], 1947, 86 p. ISBN nevedeno.

TYL, Heřman J. *Psancem*. 1. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1995, 215 p. ISBN 8085766620.

Z deníku chovanky--: obrazy ze života v klášterním penzionátu před sto lety. 1. vyd. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2009, [32] s. ISBN 978-80-7247-068-6.

Prameny:

Život blahoslaveného Hroznaty. Vita fratris Hroznatae. Z latiny přeložil Arnošt Voves O. Praem. L. P. 1993, na „Hroznatově míse“ podává řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé u Mariánských Lázní. S církevním schválením ČJ.50/93 ze 7. 1. 1993 Václav František Lobkowicz, světící biskup pražský. Nakladatelství ARCA JIMFA v Třebíči. ISBN neuvedeno.

Elektronické zdroje

ŠVANDRLÍK, Richard. *Z historie školství* [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.hamelika.cz/ostatni/skolstvi.htm.

Hroznata [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>.

Stručné dějiny klášterní knihovny [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz/knihovna.html#historie.

Odborné časopisy. *Česká chemie a mineralogie* [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: www.odbornecasopisy.cz/index.php?id_document=41621.

Klášter Chotěšov [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.klasterchotesov.eu/?st=informace>.

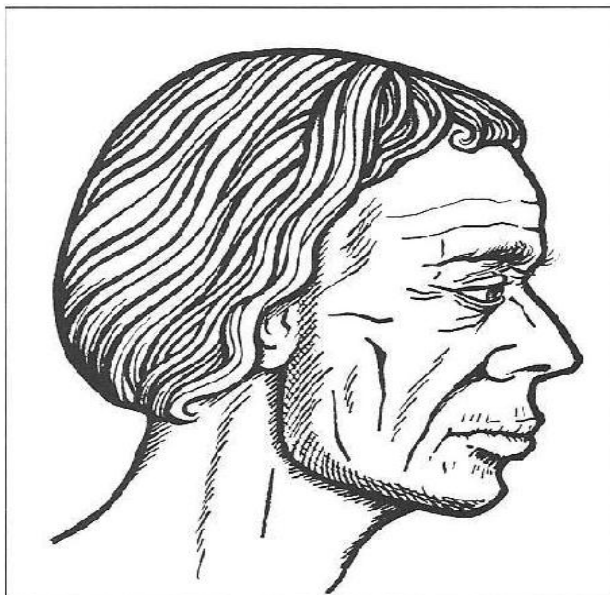
Planetka Martin David [online]. [citace 8. 3. 2015]. Dostupné z: <https://stelweb.asu.cas.cz/publications/planetky/detail.phtml?number=6385>.

9. PŘÍLOHY

Seznam:

1. Předpokládaná podobizna blahoslaveného Hroznaty
2. Socha blahoslaveného Hroznaty u obce Pernarec
3. Hroznatova závěť
4. Klášter Teplá
5. Hroznatova mísa
6. Klášter Chotěšov
7. Hroznata a Vojslava
8. Chotěšovský klášterní hřbitov
9. Freska v kapitulní síni v klášteře Chotěšov
10. Plenarium. Paleotyp - kniha s biblickým čtením z r. 1514
11. Škola v Teplé
- 11a) Detail nápisu nad vchodem do bývalé školy - se znakem Hroznatovců
12. Národní škola v blízkosti kláštera v Teplé
13. Škola v Úšovicích
14. Busta Johanna Josefa Nehra
15. Socha opata Karla Kašpara Reintenbergera
16. Barokní sál knihovny v klášteře Teplá
17. Filosofický ústav v Plzni, dnešní Studijní a vědecká knihovna v popředí socha Františka Josefa Smetany
18. Portrét profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka
19. Portrét Martina Aloise Davida
20. Znak tepelského kláštera nad vstupem s oslavným nápisem
21. Zvon Hroznata

Obrázkové přílohy

Obr. č. 1: Předpokládaná podobizna blahoslaveného Hroznaty
Od profesora MUDr. Emanuela Vlčka z roku 1984. Kreslil malíř Jiří Winter.
hroznata.namiste.cz [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>.

Obr. č. 2: Socha blahoslaveného Hroznaty u obce Pernarec
(ležící v okrese Plzeň – sever)
První písemná zmínka o obci je z roku 1219, v majetku kláštera Teplá.
Foto autorka 16. 4. 2014.

Průběh zámku a zřetelběhému klášteru z r. 1197.

Průběh zámku a zřetelběhému klášteru z r. 1197.

Obr. č. 3: Hroznatova závět' (kopie) z března 1197 - pokládána za zakládající listinu kláštera hroznata.namiste.cz [online]. [cit. 8. 3. 2015].

Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obr. č. 4: Klášter Teplá. Letecký snímek.

klaster-tepla.cz.[online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:

<https://www.google.cz/search?q=kl%C3%A1%C5%A1ter+tepl%C3%A1&biw=819&bih=514&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=7ZH8VJWcBKnXyQP43oH4Aw&ved=0CCwQsAQ&dpr=1.25>

Obr. č. 5: Hroznotova mísa
hroznata.namiste.cz [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy#priloha27>.

Obr. č. 6: Klášter Chotěšov
Foto autorka 17. 9. 2014.

Obr. č. 7: Hroznata s Vojslavou

hroznata.namiste.cz [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy#priloha05>.

Obr. č. 8: Klášterní hřbitov v Chotěšově

klasterchotesov.eu [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://www.klasterchotesov.eu/fotografie/fotografie.php?im=os-klaster-chotesov-foto-026.jpg>.

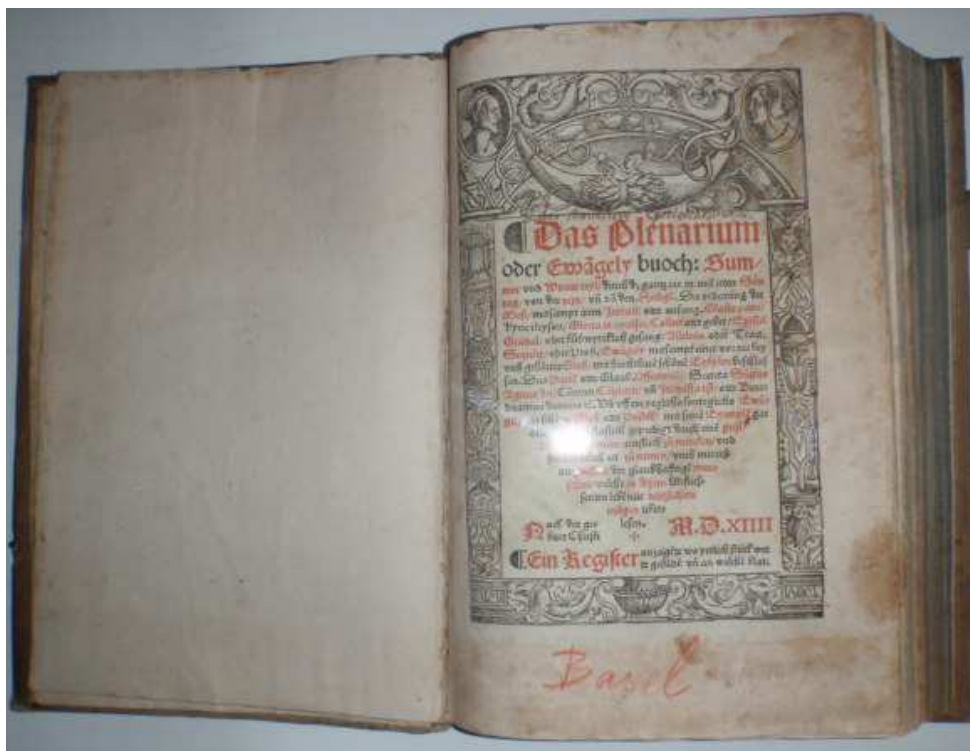

Obr. č. 9: Freska v kapitulní síni v klášteře Chotěšov

Autor František Julius Lux, polovina 18. století. Nad dveřmi motiv Nanebevzetí P. Marie, vpravo-motiv Hroznaty na břehu moře, vlevo zobrazení Vojslavy na smrtelném loži.

Foto autorka 13. 7. 2014.

Obr. č. 10: Plenarium.

Paleotyp- kniha s biblickým čtením z r. 1514 z původní chotěšovské knihovny.

Foto autorka 13. 7. 2014. Chotěšov.

Obr. č. 11: Škola v Teplé
Dnešní městský úřad. Foto autorka 11. 7. 2014.

Obr. č. 11a: Detail nápisu nad vchodem do bývalé školy - se znakem Hroznatovců
Foto autorka 11. 7. 2014. Teplá.

Obr. č. 12: Národní škola v blízkosti kláštera v Teplé
Foto autorka 11. 7. 2014.

Obr. č. 13: Škola v Mariánských Lázních – Úšovicích
Foto autorka 11. 7. 2014

Obr. č. 14: Busta Johanna Josefa Nehra
Bronzová busta je umístěna ve sloupové hale Křížového pramene.
Foto autorka 19. 2. 2015

Obr. č. 15: Socha opata Karla Kašpara Reinterbergera
kolonáda v Mariánských Lázních
Foto autorka 19. 2. 2015

Obr. č. 16: Barokní sál knihovny v klášteře Teplá
turistika-hornislavkov.cz [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://www.turistika-hornislavkov.cz/cz/klaster-tepla>.

Obr. č. 17: Bývalý filozofický ústav v Plzni, dnešní Studijní a vědecká knihovna
v popředí socha Františka Josefa Smetany
Foto autorka 20. 2. 2015

Obr. č. 18: Portrét profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka
cs.wikisource.org/wiki/ [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
http://cs.wikisource.org/wiki/Autor:Josef_Vojt%C4%9Bch_Sedl%C3%A1%C4%8De_k#mediaviewer/File:Josef_Vojtech_Sedlacek_1885_Vilimek.png.

Obr. č. 19: Portrét Martina Aloise Davida
commons.wikimedia.org [online]. [cit. 8. 3. 2015].
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alois_Martin_David._portr%C3%A9t_1810.JPG.

Obr. č. 20: Znak tepelského kláštera nad vstupem s oslavným nápisem
Foto autorka 11. 7. 2014

Obr. č. 21: Zvon Hroznata.

Jeden ze čtyř zvonů katedrály sv. Bartoloměje v Plzni. Na zvony byla vyhlášena veřejná sbírka, jedním z dárců byl Spolek kláštera Chotěšov (jak dokazuje nápis na zvonu). Druhá část obrázku je motiv Hroznaty u břehu moře detail fresky autor František Julius Lux, polovina 18. století.

www.klasterchotesov.eu [online]. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<http://www.klasterchotesov.eu>.